

ANONYME VITNER

Særlig om vitnets behov for beskyttelse i forhold til siktedes rett til dokumentinnsyn

Kandidatnummer: 358

Veileder: Inger Marie Sunde

Leveringsfrist: 25.11.2006

Til sammen 17 299 ord

07.06.2007

Innholdsfortegnelse

<u>1</u>	<u>INNLEDNING</u>	<u>1</u>
1.1	Problemstilling og aktualitet	1
1.2	Rettskilder	3
<u>2</u>	<u>REGLENE OM VITNEFØRSEL</u>	<u>6</u>
2.1	Vitneplikten	6
2.2	Vitners møte- og forklaringsplikt	7
<u>3</u>	<u>REGLENE OM ANONYM VITNEFØRSEL</u>	<u>11</u>
3.1	Hva menes med anonym vitneførsel?	11
3.2	Vilkår for bruk av anonyme vitner	13
3.2.1	Overtredelse eller forsøk på overtredelse	13
3.2.2	Fare	14
3.2.3	Strengt nødvendig	16
3.2.4	Vesentlige betenkeligheter av hensyn til den siktedes forsvar	16
3.3	Begjæring om anonym vitneførsel	18
3.3.1	Avgjørelse av begjæring om anonym vitneførsel	19
3.3.2	Betydningen av hvem som kjenner identiteten til vitnet	24
<u>4</u>	<u>ANONYM VITNEFØRSEL NÅR VITNET IKKE SKAL FØRES SOM BEVIS UNDER HOVEDFORHANDLINGEN</u>	<u>26</u>
4.1	Adgangen til å holde identiteten skjult	26
4.2	Bevisavskjæring etter § 292a	29

<u>5</u>	<u>ANONYM VITNEFØRSEL NÅR VITNET SKAL FØRES SOM BEVIS UNDER HOVEDFORHANDLINGEN</u>	<u>31</u>
5.1	Utgangspunktet - retten til å kjenne vitnets identitet	31
5.1.1	Adgangen til å holde vitnets identitet skjult på etterforskningsstadiet	33
5.2	Unntak fra innsynsretten på grunn av anonym vitneførsel	34
5.3	Kritiske bemerkninger til bestemmelsen	36
5.4	Bevisavskjæring – bevis som fører til at vitnets identitet blir kjent	37
5.5	Gjennomføringen av anonym vitneførsel under hovedforhandlingen	38
5.5.1	Tiltak når det anonyme vitnet møter i retten	38
5.5.2	Tiltak når det anonyme vitnet ikke er til stede i retten	40
5.6	Adgangen til å holde vitnets identitet skjult når saken er avsluttet	44
<u>6</u>	<u>AVSLUTNING</u>	<u>47</u>
6.1	Kritikk av reglene og de lege ferenda betraktninger	47
6.1.1	Bør virkeområdet til § 130a utvides til å omfatte andre lovbrudd?	49
6.2	Avsluttende bemerkninger	50
<u>7</u>	<u>LITTERATURLISTE</u>	<u>51</u>

1 Innledning

1.1 Problemstilling og aktualitet

Det er et grunnleggende prinsipp i vårt rettssamfunn at lovbrytere skal stilles strafferettslig til ansvar for de kriminelle handlinger de har begått. Dersom den skyldige ikke kan stilles til ansvar fordi vitner i saken utsettes for trusler eller represalier fra siktede eller noen i hans miljø for å hindre at vedkommende forklarer seg i saken, er dette en alvorlig trussel mot rettssamfunnet. Det er ikke akseptabelt at lovbrytere skal kunne unndra seg straff ved å true deltakerne i prosessen mot dem.

Kriminalitetsbildet preges i dag av kriminelle gjenger med liten respekt for lover og regler. Gjengene opererer ofte med et indre rangsystem og sterk selvjustis. Konflikter innad og i forhold til rivaliserende gjenger blir ofte løst ved vold. Senest var Aker brygge åsted for et oppgjør mellom A- og B-gjengen i Oslo. I den senere tiden har voldsepisoder og skyteepisoder mellom gjenger funnet sted i gatebildet, i noen tilfeller rett foran øynene på tilfeldige forbipasserende. Gjengene er tett knyttet sammen, og det er vanskelig for politiet å oppdage den kriminelle handlingen før den er begått. Kriminaliteten finansieres gjennom narkotika- og våpenomsetning, som bidrar med store verdier for medlemmene.

Dersom noen utenforstående får kjennskap til detaljer i den kriminelle virksomheten vil gjengene ofte gå langt for å beskytte sine interesser. Det er registrert en økende tendens til at de kriminelle truer utenforstående for å hindre at de gir opplysninger til politiet og forklarer seg for retten. For å få bukt med gjengkriminaliteten har samfunnet behov for at tilfeldighetsvitner og andre tør å vitne om det de har sett, og det vil derfor i mange tilfeller være nødvendig å beskytte disse vitnene. Hovedprinsippet om siktedes rett til innsyn i alle sakens opplysninger bidrar til at mange vitner ikke vil føle seg trygge. Rettigheten medfører at siktede får innsyn i alt dokumentført materiale. Dette innebærer blant annet vitneavhør som fremgår av politirapporten. Innsyn i dette medfører risiko for vitnets sikkerhet fordi siktede får rede på vitnets identitet og hva vedkommende vet om

saken. Vitnet kan dermed bli utsatt for represalier fra siktede eller andre som ønsker å hindre vitnet i å bidra til strafforfølgningen.

Derfor ble det ved lov 28. juli 2000 nr. 73 gitt regler som åpnet for å føre vitner anonymt, samtidig som det ble mulig å straffesanksjonere truende atferd overfor aktørene i straffesaker, jfr. straffeloven¹ (strl.) § 132a. I denne forbindelse ble det gjort endringer i straffeprosessloven² (strpl.)³ § 130 om vitnets plikt til å opplyse om personalia til retten. Det ble åpnet for at opplysninger om bopel kunne opplyses skriftlig for retten. Videre ble det gitt regler som åpnet for at vitners identitet kunne holdes skjult for siktede dersom dette var nødvendig for vitnets sikkerhet, jfr. § 130a og § 234a. Det ble også gjort endringer i siktedes rett til dokumentinnsyn, hvor det i § 242 og § 264 ble åpnet for å nekte innsyn i vitnets identitet dersom et er begjært anonym vitneførsel.

Erfaringer viste imidlertid et ytterligere behov for å beskytte politiets kilder og informanter. I heroinkjennelsen inntatt i Rt. 2002 s.1049 ble forsvareren gitt utvidet innsynsrett i dokumenter som inneholdt opplysninger norsk politi og påtalemyndighet hadde fått av utenlandsk påtalemyndighet under lovnad om at opplysningen ikke skulle legges inn i straffesaken. Resultatet av dette ble at Riksadvokaten trakk tiltalen av hensyn til informantene og samarbeidet med utenlandske myndigheter. Denne beslutningen ble sett på som et nederlag for politiet og deres mulighet for å avdekke og oppklare kriminalitet. Samtidig skapte beslutningen reaksjoner blant befolkningen. Stortinget fant umiddelbart behov for å gripe inn og gi regler slik at man i fremtiden skulle unngå å måtte trekke tiltalen for å beskytte vitner og informanter.

På bakgrunn av heroinkjennelsen ble det ved lov 9. mai 2003 nr. 30 gitt regler som begrenser siktedes rett til dokumentinnsyn for å kunne holde opplysninger om vitnenes identitet skjult. De nye reglene § 242a og § 292a åpner for å holde opplysninger tilbake for siktede selv om vitnet ikke skal føres som bevis i saken.

---

¹ LOV 1902-05-22 nr 10: Almindelig borgerlig Straffelov (Straffeloven).

² LOV 1981-05-22 nr 25: Lov om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven).

³ Dersom ikke noe annet er angitt står paragrafen i straffeprosessloven.

Problemstillingen er i hvilke tilfeller det er adgang til å gjøre inngrep i siktedes rettigheter for å beskytte vitner i saken.

Det vil gis en fremstilling av vitnets posisjon, dvs. rettigheter og plikter, samt adgangen for påtalemyndigheten til å føre vitner anonymt. Herunder vil jeg vurdere de hensyn som gjør seg gjeldende i forbindelse med adgangen til anonym vitneførsel, og hvilke virkninger dette får for siktedes rettigheter.

1.2 Rettskilder

Adgangen til å føre anonyme vitner og muligheten til å gjøre innskrenkninger i mistenktes rett til innsyn er regulert i straffeprosessloven. Jeg tar primært utgangspunkt i § 130a, § 234a, § 242, § 242a, § 264, § 284, § 292. Mistenktes rett til dokumentinnsyn følger også av Den europeiske menneskerettighetskonvensjon⁴ (EMK) artikkel 5 og 6. Adgangen til å gjøre begrensninger i mistenktes rettigheter etter EMK og adgangen til å føre vitner anonymt følger av praksis fra Den Europeiske menneskerettighetsdomstolen (EMD). I menneskerettsloven⁵ (mrl.) av 1999 § 2 heter det at EMK skal gjelde som norsk lov i den utstrekning den er bindende for Norge. EMK er inkorporert i menneskerettsloven. Det er videre i mrl. § 3 bestemt at reglene ved motstrid skal gå foran norsk lov. Etter vedtakelsen av menneskerettsloven må utgangspunktet være at EMDs praksis er bindende for Norge. Det kan i hvert fall konstateres at Høyesterett legger EMDs praksis til grunn for sine avgjørelser.⁶ Høyesteretts tolkning skal bygge på konvensjonsteksten, alminnelige formålsbetraktninger og EMDs avgjørelser. Det er imidlertid i første rekke EMD som skal utvikle konvensjonen.⁷ Forholdet til EMK vil bare bli behandlet i den grad det har betydning for anvendelsen av reglene om anonyme vitner og begrensningene i dokumentinnsynet. Vurderingen som ble foretatt i forarbeidene av hvorvidt reglene om

---

⁴ LOV 1950-11-04 nr 00: Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter, Den europeiske menneskerettighetskonvensjon (EMK).

⁵ LOV 1999-05-21 nr 30: Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett (Menneskerettsloven).

⁶ Se bl.a. uskyldspresumpsjonen i Rt. 2005 s. 833 avsnitt 45 og 67, og Eckhoff (2001) s. 330-332.

⁷ Rt. 2005 s. 833 avsnitt 45.

anonyme vitner og adgangen til å gjøre begrensninger i siktedes rettigheter var i samsvar med EMK, vil ikke bli behandlet her.

Bestemmelser om vitneavhør og anonym vitneførsel finnes også i påtaleinstruksen⁸ (p.i.) kap 8 og 8A.

Det foreligger en rekke forarbeider til både straffeprosessloven av 1981 og endringslovene. De viktigste forarbeidene til endringene er Ot.prp.nr.40 (1999-2000) Straffeloven og straffeprosessloven mv. (tiltak for å beskytte aktørene i straffesaker mot trusler og represalier mv.) og Ot.prp.nr.24 (2002-2003) om lov om endringer i straffeprosessloven mv. (begrensninger i adgangen til dokumentinnsyn og bevisførsel). I de tilfeller hvor lovgiver ikke gjennomfører lovforslaget slik Regjeringen har foreslått, vil innstillingene ha betydning. I Innst.O.nr.78 (1999-2000) om anonyme vitner fikk forslagene i Ot.prp.nr.40 i det vesentligste tilslutning fra Stortinget. Innst.O.nr.73 (2002-2003) om begrensninger i dokumentinnsynet ble også i det vesentligste vedtatt av Stortinget. Forarbeidene er en viktig rettskilde for å forstå grunnlaget og innholdet i bestemmelsene.

Det foreligger også noe rettspraksis som belyser reglene, men denne gjelder først og fremst begrepet ”sakens dokumenter” i § 242 og § 264. I forbindelse med § 242a og § 130a er rettspraksis mer begrenset. Det som finnes knytter seg i hovedsak til innsyn i opplysninger i forbindelse med kommunikasjonskontroll (KK). Det foreligger også relevant praksis fra EMD.

Den viktigste juridiske litteraturen om problemstillingen er Hans Kristian Bjerke og Erik Keiseruds *Straffeprosessloven Kommentarugave bind I-II*. I tillegg er Jo Hovs *Rettergang I-II* en viktig kilde til de alminnelige reglene om vitneplikten. Det foreligger enkelte artikler og noe litteratur vedrørende § 242 og § 242a, blant annet er *Retten til dokumentinnsyn* av Lola Magnussen og Kjell Andorsens artikkel *Mistenktes rett til dokumentinnsyn på etterforskningsstadiet* nyttige kilder for forståelsen av disse bestemmelsene. Om anonyme vitner finnes det enkelte artikler i Tidskrift for Strafferett, i

---

⁸ FOR 1985-06-28 nr 1679: Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten (Påtaleinstruksen).

tillegg vil lagdommer Mary-Ann Hedlunds utredning⁹ som dannet utgangspunkt for reglene om anonyme vitner, kunne yte bidrag til tolkningen.

Reelle hensyn er en viktig rettskilde. Adgangen til å føre vitner anonymt og adgangen til å begrense siktedes rett til innsyn beror på en interesseavveining mellom hensynet til siktedes rettsikkerhet og hensynet til vitnets behov for beskyttelse. Siden dette er en fremstilling av gjeldende rett, vil ikke hensynene som begrunner valget av reglene nevnes. Reelle hensyn i denne sammenheng knytter seg derfor først og fremst til tolkningen av de ord og uttrykk som fremgår av straffeprosessloven.

---

⁹ Utredningen er inntatt som vedlegg i Ot.prp.nr.40 (1999-2000) s. 125-155.

2 Reglene om vitneførsel

2.1 Vitneplikten

Det kan reises spørsmål ved når en person blir å anse som et vitne i straffeprosessuell forstand. Vitnebegrepet er ikke legaldefinert i straffeprosessloven. Et vitne blir imidlertid noe upresist antatt å være en person ”som har – eller hevdes å ha – opplysninger som er av betydning for sakens opplysning og som ikke har status som siktet/tiltalt eller som sakkyndig.”¹⁰ Denne karakteristikken er noe upresis fordi mange personer kan bidra med informasjon uten at disse blir innkalt som vitne for retten.

En person som har observert noe som er av interesse for politiet, kan bli innkalt til politiavhør. I mange tilfeller vil de som har opplysninger om et straffbart forhold selv ta kontakt med politiet. Under etterforskningen snakker politiet ofte med mange personer som har observert noe eller som har opplysninger om saken som etterforskes. På bakgrunn av dette tar politiet allerede på etterforskningsstadiet tydelig stilling til hvorvidt en person skal få status som vitne i saken. Hvor mye som kreves for at vedkommende skal få status som vitne for retten må bero på en konkret vurdering av hvor stor betydning vitnets opplysninger har for saken. Hvis en person politiet snakker med, har opplysninger som er av interesse for saken, kan vedkommende bli innkalt til avhør for politiet, jfr. § 230. En person som blir innkalt til avhør for politiet har imidlertid ikke plikt til å forklare seg. Dette følger av § 230(1) hvor det heter at ”Politiet kan la oppta forklaring av mistenkte, vitner og sakkyndige, men *kan ikke pålegge* noen å gi forklaring” (min uth.). Vitnet har imidlertid etter innkalling, møteplikt for å avklare hvorvidt det er villig til å forklare seg for politiet, jfr. § 230(3). Dersom vitnet velger å forklare seg, tar politiet stilling til om vitnet skal føres som bevis for retten.

En person som forklarer seg i politiavhør får status som vitne for politiet. Det er imidlertid ikke automatikk i at personer som blir avhørt av politiet, vil bli ført som vitne for

---

¹⁰ Ot.prp.nr.40 (1999-2000) s. 127, se også Hov (1999) s. 207.

retten. Vitnet kan i politiavhør "sjekke seg selv ut av saken" dersom det ikke kommer frem opplysninger i avhøret som er av videre betydning. Videre kan en person som blir innkalt til avhør, bidra med opplysninger som fører til at politiet oppdager nye opplysninger eller bevis som gjør at det opprinnelige tipset ikke er nødvendig for å bevise skyld. I så fall vil det ikke være behov for å innkalle vedkommende som vitne for retten. Det følger av § 108 jfr. § 110 at en person blir vitne i en sak dersom denne lovlig blir innkalt for å avgi forklaring for retten. En person som skal føres som bevis, vil således få status som vitne for retten. Denne vitneposisjonen medfører en del plikter.

2.2 Vitners møte- og forklaringsplikt

Vitneposisjonen innebærer en del plikter som vitnet må forholde seg til. Å vitne for domstolen er en borgerplikt, jfr. § 108 som lyder: "Enhver plikter etter innkalling å møte som vitne og forklare seg overfor retten, med mindre annet er bestemt ved lov."

Møteplikten gjelder bare så lenge stevningen er lovlig forkynt for vitnet, jfr. § 110. Reglene kommer til anvendelse ved rettslig avhør og under hovedforhandling for retten. Hvis vitnet er lovlig innkalt, har vedkommende plikt til å *møte* og *forklare seg*. Det er et vilkår for møteplikten at vedkommende har vitneplikt i saken, for eksempel at det er iverksatt etterforskning av et bestemt straffbart forhold. Dette vilkåret får bare betydning hvis det er begjært rettslige avhør under etterforskningen. Ved hovedforhandling vil det ikke være tvil om at det gjelder et bestemt straffbart forhold. Det er imidlertid ikke noe vilkår at en bestemt person er siktet eller mistenkt i saken. Dette har bare betydning ved rettslig avhør, ved hovedforhandling vil det alltid være en tiltalt. Møteplikt for retten gjelder selv om vitnet mener det kan kreve seg fritatt. Hvorvidt et vitne kan kreve fritak vil lettere kunne avgjøres hvis vedkommende møter. Dersom vitnet møter er det også lettere å få vedkommende til å avgi en frivillig forklaring. Hvis vitnet ikke møter kan det avhentes, jfr. § 115. Vitnet kan straffes med bøter dersom uteblivelsen ikke skyldes gyldig forfall, jfr. domstoloven¹¹ (dl.) § 205.

Vitenplikten er saklig begrenset. Vitnet skal forklare seg om "hva det vet om gjenstanden for bevisførselen", jfr. § 133. Dette må forstås slik at vitnet i utgangspunktet

---

¹¹ LOV 1915-08-13 nr 05: Lov om domstolene (Domstoloven).

ikke bare skal forklare seg om hva det har iaktatt – hva det har sett og hørt – men også om sine egne oppfatninger i iakttakelsesøyeblikket, for eksempel hastigheten av en bil eller avstanden fra vitnets observasjonssted til det stedet handlingen utspilte seg.¹² Vitnet skal i prinsippet ikke forklare seg om sine etterfølgende eller moralske vurderinger av forholdet.¹³ Før vitnet avgir forklaring for retten skal det formanes til å ”forklare den fulle sannhet uten å skjule noe”, og vitnet skal også gjøres oppmerksom på det ansvar som medfølger falsk forklaring og forsikring, jfr. § 128(1) jfr. § 131. Dersom et vitnet nekter å avgi forklaring etter at det er pålagt ved kjennelse, kan retten ved ny kjennelse beslutte at vitnet skal holdes i ”fengslig forvaring” til det oppfyller sin plikt, jfr. § 137. I tillegg kan vitnet straffes med bot, eller pålegges helt eller delvis å betale omkostningene som er voldt ved dette, jfr. dl. § 206. Virkemidlene fengslig forvaring, bot og erstatning kan brukes sammen eller hver for seg, og må vurderes i forhold til hva som er forholdsmessig i den konkrete saken, sml. § 170a som får tilsvarende anvendelse.¹⁴ Dersom vitnet nekter å avgi forsikring etter § 131, kan det ilegges bot eller erstatningsansvar etter dl. § 206.¹⁵ At vitnet nekter å avgi forsikring, må tas i betraktning ved vurderingen av forklaringens troverdighet. Retten kan også ved kjennelse frita et vitne fra vitneplikten, jfr. § 118.¹⁶ Hvis vitnet under forsikring avgir falsk forklaring for retten, kan denne straffes i medhold av strl. § 163 eller § 166 jfr. § 167(2).

Opplysninger om hvem som har vitnet for retten, skal føres inn i rettsboken, jfr. § 18(2) pkt. 2. Dette må gjelde også dersom vitnet møter, men nekter å forklare seg, jfr. ”som møter” i § 18(2) pkt. 2. Dersom vitnet forklarer seg i rettslig avhør utenfor hovedforhandling, skal også forklaringen føres inn i rettsboken og deretter leses opp til vedtakelse, jfr. § 20(1). Retten kan også beslutte at forklaring gitt under hovedforhandling skal føres inn i rettsboken dersom ett av vilkårene i § 21(1) pkt. 1-3 er oppfylt. Dette kan for eksempel være særlig viktig dersom vitnet på grunn av trusler fra tiltalte har forandret

---

¹² Hov (1999) s. 209.

¹³ Grensene mellom vitneplikten og sakkyndigoppdrag, se Andenæs I (1994) s. 196-197.

¹⁴ Bjerke I (2001) s. 547.

¹⁵ *ibid.* s. 546.

¹⁶ *ibid.* s. 547.

forklaring, jfr. pkt. 2. Hvis vitnet skal føres som bevis under hovedforhandlingen skal dette fremgå av bevisoppgaven som oversendes retten og tiltaltes forsvarer sammen med tiltalebeslutningen, jfr. § 264. Vitnets identitet vil derfor fremgå av bevisoppgaven og sakens dokumenter. Protokollering av disse opplysningene er viktig fordi det etter at saken er avsluttet gis adgang til å kreve utskrift eller utlån av rettsbøker og andre dokumenter i straffesaken, jfr. § 28. Denne retten er imidlertid begrenset til en krets av personer som har behov for innsyn i disse, jfr. bokstav a-c. På den annen side kan enhver kreve utskrift av dom i en bestemt straffesak som ikke er eldre enn fem år så lenge dommen ikke er underlagt begrensninger i form av forbud mot offentlig gjengivelse eller er unntatt fra innsyn i henhold til § 242a, jfr. § 28(2) jfr. (3).

Den alminnelige vitneplikten gjelder imidlertid bare for domstolene, jfr. ”retten” i § 108. Etter norsk rett har ingen plikt til å forklare seg for politiet, jfr. § 230. Dersom vitnet velger å forklare seg, skal politiet sørge for at opplysninger om vitnets identitet og opplysninger vitnet gir i avhør, blir nedtegnet og oppbevart. Regler om avhør av vitner er gitt i påtaleinstruksens kapittel 8. Det følger av p.i. § 8-5(2) at et vitne skal spørres om ”navn, fødselsdata, stilling og arbeidssted, bopel, telefon(er) og forhold til mistenkte og fornærmede”. Dette skal oppgis uansett om vitnet ønsker å avgi forklaring eller ikke. Det følger av reglene i politiloven (pl.) § 8 jfr. straffeloven § 333 at politiet kan kreve å få disse opplysningene. Personopplysningene skal nedtegnes i en rapport sammen med andre opplysninger som er gitt av vitnet, jfr. p.i. § 8-11(2) 5. punktum. Dette kalles vitnets politiforklaring.

Før vitnet blir avhørt, skal det gjøres kjent med hva det ønskes forklaring om, jfr. p.i § 8-5(1). Dette kan få betydning for om vitnet ønsker å forklare seg eller ikke. For eksempel kan vitnet forut for innkallingen ha blitt utsatt for trusler i forbindelse med forholdet det ønskes forklaring om. I så fall ville det være naturlig om vitnet ikke ønsket å forklare seg om dette. Dersom det ønskes forklaring om et helt annet forhold, vil imidlertid vitnet kunne være villig til forklare seg. I forbindelse med avhøret skal det tas rimelig hensyn til vitnet og bidra til å fremkalle en klar og sannferdig forklaring, jfr. p.i. § 8-6(6).

Hvis vitnet velger å forklare seg for politiet, skjer det under straffansvar på lik linje som for retten, jfr. § 234(1) som gir § 128 tilsvarende anvendelse. Reglene om straffansvar bidrar til å sikre at vitneavhørene som avgis, blir materielt riktige og at disse får bevisverdi.

Det kan imidlertid stilles spørsmål om vitnet i de tilfeller vedkommende benytter sin rett til å nekte å avgi forklaring til politiet, likevel må finne seg i at opplysningene om hans identitet mv. blir protokollert. Det finnes ingen regler om regulerer hvordan en slik situasjon skal behandles. Som nevnt ovenfor skal rapporten inneholde vitnets "navn, fødselsdata, stilling og arbeidssted, bopel, [og] telefon(er)" (min tilføyelse), jfr. p.i. § 8-11(5) jfr. § 8-5(2). Videre følger det av p.i. § 8-11(3) at "*Enhver* forklaring skal skrives ned" (min uth.). En utvidende tolkning av bestemmelsen kan tale for at det bør utarbeides en rapport hvor det fremgår at vitnet møtte til avhør, men at vedkommende ikke ønsket å avgi forklaring. Det er viktig å dokumentere at vitnet nektet å forklare seg. Dette fordi siktede ved begjæring om dokumentinnsyn får innsyn i politirapportene. Det bør således fremgå at et vitne har vært forsøkt avhørt, men at vedkommende ikke ønsket å forklare seg. På denne måten får siktede innsyn i alle avhør politiet har foretatt, og vil få en forklaring på hvorfor et politiavhør av et aktuelt vitne ikke fremgår av sakens dokumenter. Dette trekker i retning av at rapport om avhøret skal utarbeides selv om vitnet ikke ønsker å forklare seg. Dersom et vitnet ikke møter til avhør er det vanlig at det utarbeides en egenrapport om at vitnet ikke møtte og at vedkommende ble avhentet, rapporten underskrives av rapportskriver, jfr. p.i § 8-11(8). Dette bidrar til å sikre notoritet også i de tilfeller vitnet ikke ønsker å forklare seg.

Dersom et vitne nekter å forklare seg for politiet kan politiet begjære rettslig avhør etter § 237. Vitnet får dermed møte- og forklaringsplikt i henhold til § 108.

Prinsippet om en hensynsfull straffesaksbehandling må gjelde også for vitnet. Sterke samfunnsmessige behov tilsier at vi har regler som tilrettelegger for avgivelse av vitnebevis, siden vitnebeviset ofte er av sentral betydning. Selv om vitnet har møte- og forklaringsplikt, er vedkommende ikke alltid villig til å overholde denne plikten. Det er forståelig når det risikerer liv og helse for seg og familien. Det er dette problemet reglene om anonyme vitner søker å løse.

3 Reglene om anonym vitneførsel

3.1 Hva menes med anonym vitneførsel?

Straffeprosessloven har regler om hva anonym vitneførsel kan gå ut på. Begrepet *anonym vitneførsel* er ikke entydig. Behovet for anonymitet kan variere i art og omfang, samtidig som anonymitet kan inntre på ulike stadier av saken.

§ 130a åpner for anonyme dommeravhør uavhengig av om disse foretas under hovedforhandlingen eller på etterforskningsstadiet, og uavhengig av hvilken instans som skal gjennomføre avhøret. Vilklårene for anonym vitneførsel vil bli behandlet nedenfor i pkt. 3.2. Dersom anonym vitneførsel blir besluttet, kan vitneførselen gå ut på ett eller flere av de følgende tiltak. For det første kan "vitnets navn" holdes hemmelig, jfr. § 130a(3) bokstav a. Dette kan gjennomføres ved at vitnet skriftlig oppgir navnet sitt til retten, og at retten viser opplysningen til de som skal ha kjennskap til vitnets identitet. I praksis vil det sjelden være tilstrekkelig å holde vitnets navn skjult. I så fall kan retten beslutte at det heller ikke skal gis "andre opplysninger som kan føre til at vitnets identitet blir kjent", jfr. bokstav b. Med "andre opplysninger" menes først og fremst andre personopplysninger, som fødselsdato, adresse eller arbeidssted. Dette gjelder bare dersom opplysningene kan føre til at vitnets identitet blir kjent. For eksempel kan arbeidssted røpe identiteten til vitnet dersom vedkommende driver et enkeltmannsforetak, mens arbeidssted ikke vil røpe identiteten hvis vitnet arbeider i et stor bedrift. For å holde vitnets identitet skjult kan det også settes i verk "fysiske eller tekniske tiltak", jfr. bokstav c. Formålet er å sikre at siktede ikke gjenkjenner vitnet eller blir i stand til oppspore vitnet basert på dennes utseende. Fysiske tiltak kan være bruk av skjerm eller forkledning, mens tekniske tiltak kan være bruk av fjernavhør eller stemmefordreining.¹⁷

---

¹⁷ Bjerke I (2001) s. 527.

I praksis vil det trolig være behov for å kombinere tiltak etter bokstav c med tiltak etter bokstav a og/eller bokstav b. Spørsmålet er således hvorvidt det er rettslig adgang til dette. I ordlyden i § 130a(3) heter det at anonym vitneførsel ”kan gå ut på *ett eller flere* av følgende tiltak” (min uth.). Dette tyder på at det må være mulig å kombinere tiltakene.¹⁸ Samtidig er det grunn til å anta at oppregningen ikke er uttømmende, slik at også andre tiltak kan settes i verk for å beskytte vitnet, jfr. uttrykket ”*kan* gå ut på” (min uth.) i § 130a(3). For eksempel kan det tenkes bruk av skjerm samtidig som at vitnets navn holdes skjult for siktede. Ved bruk av skjerm bør de som skal kjenne vitnets identitet, plasseres slik at disse kan se vitnet, for eksempel ved at de sitter på samme side av skjermen. I enkelte tilfeller vil det også være behov for å holde vitnets identitet skjult i forbindelse med ankomst og opphold i rettsbygningen. Hvis det likevel er problematisk å holde identiteten skjult ved slike tiltak, kan det være aktuelt å pålegge siktede og/eller andre å forlate rettssalen etter reglene i § 245 eller § 284. Dette kommer jeg imidlertid tilbake til senere i pkt. 5.5.1.

Mens § 130a gjelder rettslige avhør, åpner § 234a for anonyme politiavhør (utenrettslig avhør). § 234a(2) angir hva anonyme politiavhør kan gå ut på. I (2) bokstav a er det gitt en særskilt bestemmelse som åpner for at ”navnet” på en av politiets ”kilder eller informanter” kan holdes hemmelig. Det samme gjelder for ”andre opplysninger” som kan føre til at kilden/informantens identitet blir kjent. Ofte vil situasjonen være at politiet har mottatt opplysninger uten at det har skjedd i form av politiavhør. Politiet er avhengig av sine kilder og informanter, derfor vil det være behov for å beskytte disse. Spørsmålet om kildens identitet vil kunne komme opp i forbindelse med mistenkte og forsvarerens begjæring om dokumentinnsyn, eller ved at en polititjenestemann forklarer seg i retten.¹⁹ Polititjenestemannens adgang til å holde kildens identitet hemmelig kan i prinsippet også begrunnes i (2) bokstav b, men av pedagogiske grunner har man funnet det riktigst å gi en uttrykkelig presisering av adgangen til å holde kildens identitet skjult.²⁰ Bestemmelsen i (2) bokstav b svarer i det vesentligste til § 130a(3) bokstav a og b. Denne bestemmelsen er

---

¹⁸ Denne forståelsen er også lagt til grunn i Bjerke I (2001) s. 527.

¹⁹ Bjerke II (2001) s. 843.

²⁰ I.c.

ment å beskytte personer som avhøres av politiet. Valget av begrepet ”personer” istedenfor ”vitner” grunner i at det etter denne bestemmelsen er adgang til å holde identiteten skjult selv om vedkommende ikke skal føres som vitne for retten, sml. § 130a, som bruker betegnelsen ”vitne”.²¹ Dette kan være praktisk i de tilfeller hvor informasjonen som gis til politiet bare skal danne grunnlag for den videre etterforskningen. Selv om personen har status som vitne for politiet, er det som nevnt ovenfor, ikke sikkert at vedkommende skal føres som vitne for retten. Dette gjelder også for anonyme vitner.²² Derfor kan identiteten til disse personene holdes skjult dersom vilkårene for dette er oppfylt, selv om vedkommende ikke skal føres som vitne for retten. Se mer om dette i kapittel 4 som gjelder hvor anonyme vitner ikke skal føres som bevis.

Det lar seg ikke gjøre å trekke et distinkt skille mellom begrepene *informant/kilde* og *vitne*. En informant vil ofte komme med tips som setter politiet på sporet av andre bevis, mens et vitne har sett eller hørt noe som har betydning for saken. Etter reglene har det imidlertid ingen rettslig betydning om vedkommende betegnes som vitne eller informant.

3.2 Vilkår for bruk av anonyme vitner

Adgangen til å holde vitner og informanternes identitet skjult forutsetter at vilkårene for dette er oppfylt. § 130a åpner for rettslig avhør av vitner anonymt både under hovedforhandling og i rettslig avhør hvis vilkårene i (1) og (2) foreligger. § 130a(1) og (2) får tilsvarende anvendelse for politiavhør (utenrettslig avhør), jfr. § 234a(1). Bestemmelsen oppstiller flere vilkår som må være oppfylt for at vitner kan føres anonymt.

3.2.1 Overtredelse eller forsøk på overtredelse

Det følger av § 130a(1) at bestemmelsen bare gjelder ved ”overtredelse” eller ”forsøk” på overtredelse av bestemte lovbrudd. I forarbeidene ble det drøftet når behovet for anonyme vitner gjør seg gjeldende. I denne forbindelse ble det uttalt:

Ved vurderingen av hvilke lovbrudd som bør omfattes av reglene om adgang til anonym vitneførsel, bør man se hen til hva slags alvorlig kriminalitet som blir begått i organiserte former, ved hvilke

---

²¹ Ot.prp.nr.24 (2002-2003) s. 69.

²² I.c.

former for kriminalitet det er særlig praktisk at vitner blir utsatt for trusler og represalier, og i hvilke sammenhenger det er særlig behov for å foreta skjult etterforskning.²³

Lovgiver fant det dermed naturlig å omfatte bestemmelser om ”motarbeiding av rettsvesenet, kapring, grove narkotikalovbrudd, voldtekt, grove voldsforbrytelser og drap, utpressing, ran, grovt narkotikaheleri og visse overtredelser av alkoholloven som gjelder et meget betydelig kvantum”²⁴. Det var i forhold til disse bestemmelsene behovet for regler om anonyme vitner ble ansett for å være størst. Dette er forbrytelser som involverer store pengebeløp eller varer av stor verdi, eller kriminalitet hvor forbryterne ikke går av veien for å bruke vold. De kriminelle har mye å tape på å bli tatt derfor vil også grensene for hva de er villig til å gjøre for å unngå dette forskyves. Bestemmelsen likestiller overtredelse og forsøk på overtredelse av de nevnte handlinger. For vitnets del har det ingen betydning om handlinger er fullbyrdet eller ikke. Behovet for beskyttelse er det samme dersom forsøk på handlingen er straffbar.

3.2.2 Fare

§ 130a(1) angir hovedvilkårene for at retten kan beslutte anonym vitneførsel i de sakene som er oppregnet. Det kreves at det må foreligge en fare som nevnt i § 130a(1) a) eller b). Etter bokstav a) må vitnet, eller noen som står vitnet nært,²⁵ dersom vitnets identitet blir kjent, være i fare for en ”alvorlig forbrytelse som krenker livet, helsen eller friheten”. Med vitnets identitet menes opplysninger om hvem vitnet er, altså hvilken person det dreier seg om. Begrepet ”alvorlig forbrytelse som krenker livet, helsen eller friheten” er det samme som i strl. § 39 flg. om særreaksjoner. Forarbeidene til denne bestemmelsen gir veiledning til forståelsen av § 130a. I forarbeidene til straffeloven § 39 heter det:

Med dette siktes det bl.a. til alvorlige overtredelser av bestemmelsene i straffeloven kapittel 14 om ’allmennfarlige forbrytelser’. Blant disse er f.eks. livstruende forurensing (§145) flykapring (§151 a), datakriminalitet (§151 b) o.l. (...) Slike lovbrudd kan få store konsekvenser. Videre vil alvorlige tilfeller av ran, sprengning eller trusler kunne omfattes. Forutsetningen er at liv, helse eller fritid ble

---

²³ Ot.prp.nr.40 (1999-2000) s. 35.

²⁴ NOU 2003:18 s. 149.

²⁵ Jfr. straffeprosessloven § 122.

krenket eller kunne utsettes for fare. Særlig ved ran og trusler vil dette vilkår regelmessig være oppfylt.²⁶

Hvorvidt det foreligger en fare må i stor grad baseres på vitnets egne oppfatninger av situasjonen og politiet generelle erfaringer med det aktuelle miljøet. Det må imidlertid foreligge objektive holdepunkter for at vitnet kan bli truet; det er ikke tilstrekkelig med en ren subjektiv frykt fra vitnets side. Vitner vil normalt føle ubehag i forbindelse med rettvesenet, men et hvilket som helst ubehag kan ikke være tilstrekkelig for å føre vitnet anonymt.

Media kan også ha betydning for hvordan vitnet oppfatter situasjonen. Dersom media fremstiller en siktet som et monster, vil dette ofte bidra til at vitner føler frykt i større grad enn om media ikke hadde dekket saken. Selv om det må foreligge objektive holdepunkter for at vitnet kan bli truet, kan denne mekanismen bidra til at vitnet ubevisst føler større frykt enn hva vedkommende ville gjort dersom media ikke hadde beskrevet trusselen. For eksempel kan medias beskrivelser av A- og B-gjengen i Oslo bidra til at vitner i saker hvor disse er involvert ikke tør å vitne mot dem av frykt for represalier selv om det i utgangspunktet ikke foreligger objektive holdepunkter for en slik fare.

Medias dekning av saken kan således bidra til at det skapes et overdrevet trusselbilde. For siktedes vedkommende kan dette bidra til å danne grobunn for begjæring om anonym vitneførsel og nektelse av dokumentinnsyn som er i utgangspunktet ikke ville funnet sted.

Det må imidlertid foretas en totalvurdering hvor det blant annet må vurderes hvorvidt den siktede eller noen i hans miljø har opptrådt truende overfor vitnet. Videre er det aktuelt å ta hensyn til vitnets betydning i saken. Jo mer sentralt vitnet er, desto større kan faren være for at det blir utsatt for trusler eller represalier. Risikoen må vurderes ut fra de konkrete omstendighetene i saken. I forarbeidene er det presisert at en rent teoretisk mulighet ikke er nok.²⁷

Det kreves at faren må rette seg mot vitnet eller noen som står vitnet nært. Særlig innenfor organiserte kriminelle grupper vil trusler fra gruppen på siktedes vegne, eller fra

---

²⁶ NOU 1990:5 s. 84.

²⁷ Ot.prp.nr.40 (1999-2000) s. 113-114.

siktede selv, ofte være årsak til at vitner ikke vil forklare seg, hevder at de ikke har sett noe eller unnlater å anmelde det de har sett. Reglene i § 130a(1) bokstav a er mest anvendelige ved bruk av såkalte tilfeldighetsvitner. Dette er personer som ved en tilfeldighet har observert en kriminell handling, og som siktede ikke kjenner identiteten til.

3.2.3 Strengt nødvendig

Etter § 130a(2) kan anonym vitneførsel besluttes ”bare dersom det er strengt nødvendig”. Dette innebærer at anonyme vitner ikke kan brukes dersom det på andre måter kan gis tilstrekkelig beskyttelse. I denne forbindelse må det sondres mellom tiltak politiet kan iverksette, tiltak vitnet selv er nærmest til å iverksette og tiltak av forebyggende karakter.²⁸ Det kan være tiltak i forbindelse med selve vitneførselen, men også i forbindelse med vitnets hverdag. Som eksempler på tiltak kan nevnes at vitnet utstyres med voldsalarm, at vitnets identitet blir skjermet i offentlige og private registre, eller at det opprettes vakthold rundt vitnets bolig. I tillegg kan vitnet selv gjøre enkelte inngrep i hverdagen som for eksempel å forandre på faste rutiner. Man kan imidlertid ikke kreve at vitnet selv iverksetter tiltak for å beskytte seg selv og familien, i utgangspunktet må det være påtalemyndigheten som har ansvar for å iverksette disse. Dette fordi de ved at vitnet blir pålagt å forklare seg, setter vedkommende i situasjonen som krever beskyttelse. Det er bare adgang til å føre vitnet anonymt dersom denne type beskyttelse ikke er tilstrekkelig og anonym vitneførsel ikke fremstår som strengt nødvendig.

3.2.4 Vesentlige betenkeligheter av hensyn til den siktedes forsvar

Reglene om anonyme vitner får ikke anvendelse selv om det er strengt nødvendig, så lenge det medfører ”vesentlige betenkeligheter av hensyn til den siktedes forsvar”, jfr. § 130a(2). Det avgjørende er hvor sterkt siktedes rett til kontradiksjon blir begrenset. Med dette menes siktedes adgang til å imøtegå de argumenter han blir møtt med, herunder imøtegå det anonyme vitnet. Det avgjørende er hvor nødvendig det er for utøvelsen av siktedes forsvar at han kjenner identiteten til vitnet.

---

²⁸ Ot.prp.nr.24 (2002-2003) s. 10.

I forarbeidene har departementet sett for seg særlig to tilfeller hvor bruk av anonyme vitner vil være lite betenkelig i forhold til siktedes forsvar. Dette gjelder for det første når ”en person som ikke har noen tilknytning til lovbryteren, helt tilfeldig har vært vitne til en forbrytelse”.²⁹ Forarbeidene nevner videre eksempler på dette, hvor vitnet har vært passasjer på et kapret fly, eller vitne til at en person fra en voldelig kriminell gjeng blir skutt ned og drept på åpen gate. Selv om vitnet er et tilfeldighetsvitne, kan det likevel være grunn til å stille spørsmålstegn ved vedkommendes generelle troverdighet. Dette er imidlertid noe forsvareren vanligvis kan angripe uten at siktede kjenner vitnets identitet.

Det må skilles mellom to typer tilfeldig tilknytning. Som nevnt ovenfor må det være adgang til å føre vitnet anonymt dersom det har en tilfeldig tilknytning til *saken*, for eksempel et vitne som har observert en kriminell handling. For det andre kan vitnet ha en tilfeldig tilknytning til *siktede*. Med dette menes at vitnet for eksempel er en av siktedes naboer som kan bekrefte at siktede ikke var hjemme på gjerningstidspunktet, eller for eksempel at vedkommende ble observert mens han flytter ransutbytte fra bilen og inn i huset. I slike tilfeller vil vitnets kjønn og alder kunne avsløre dets identitet, slik at beskyttelsestiltakene må være mer omfattende enn om vitnet ikke har noen tilfeldig tilknytning til siktede. Hvis vitnet har tilknytning til siktede, kan vitneprovet være farget av andre hensyn enn det som har med forbrytelsen å gjøre. Dersom det ikke finnes noen slik relasjon, vil det heller ikke være grunn til å stille spørsmålstegn ved motivet. Det er derfor lagt til grunn at det ikke bør være adgang til anonym vitneførsel hvis siktede og vitnet kjenner hverandre. For eksempel dersom vitnet og siktede tilhører to rivaliserende gjenger, kan dette få innvirkning på vitneprovet. Her vil det imidlertid også kunne by på problemer dersom identiteten til vitnet blir gjort kjent. Dette fordi siktede og hans gjeng sannsynligvis vil hevne seg på vitnet og vitnets gjeng dersom disse har bidratt til en domfellelse av siktede. Hvordan man bør løse slike saker, er uvisst. Siden det i forarbeidene legges betydelig vekt på at anonyme vitner bare skal brukes hvor siktede ikke kjenner vitnets identitet, er det grunn til å tro at hensynet til siktedes rett til kontradiksjon må veie tyngre enn vitnets behov for beskyttelse i disse sakene.

---

²⁹ Ot.prp.nr.40 (1999-2000) s. 114.

En annen problemstilling er hvor siktede og vitnet tilhører rivaliserende gjenger, men hvor siktede og vitnet *ikke* kjenner hverandre. I disse tilfellene er det viktig at etterforskningen og de øvrige bevisene støtter opp under at vitnet virkelig er et tilfældighetsvitne slik at identiteten kan holdes skjult. Sjansene for at dette vil skje, er imidlertid små, da gjengmiljøene og politiet ofte har god oversikt over hvem som tilhører de forskjellige kretsene. Politiet bør isteden benytte andre metoder for å få bukt med gjenkriminaliteten og deres stadige behov for å hevne seg på hverandre.³⁰ Betenkelighetene med anonyme vitner er størst dersom vitnets forklaring vil være avgjørende for sakens utfall.

Hvorvidt det er adgang til å føre vitner anonymt har vært forelagt EMD flere ganger. Spørsmålet er om anonym vitneførsel er i strid med tiltaltes rett ”to examine and have examined witnesses against him”, jfr. EMK art. 6 nr.3d og ”to have adequate time and facilities for the preparation of his defence”, jfr. EMK art. 6 nr.3b. Disse rettighetene må sees i sammenheng med de generelle prinsippene om ”fair trial” i EMK art. 6 nr.1. Domstolens avgjørelser tyder på at bruk av anonyme vitner i seg selv ikke er i strid med de nevnte bestemmelser i EMK.³¹ Hvorvidt tiltaltes rettigheter etter EMK art. 6 nr.1 og nr.3 er krenket, må bero på en totalvurdering, hvor hensynet til vitnets sikkerhet må avveies mot tiltaltes praktiske muligheter til å føre et effektivt forsvar. Det er viktig at rettergangen gjennomføres på en måte som mest mulig avhjelper ulempene anonym vitneførsel medfører.³²

3.3 Begjæring om anonym vitneførsel

Dersom vitner skal kunne føres anonymt må dette begjæres. Som hovedregel er det påtalemyndigheten som begjærer anonym vitneførsel, jfr. § 130a og § 234a. Det kan imidlertid hende at også forsvareren ønsker å føre anonyme vitner. I henhold til § 130a og § 234a har ikke forsvareren kompetanse til å begjære anonym vitneførsel.

---

³⁰ Se pkt. 3.3.1.

³¹ Se. Lüdi mot Sveits s. 20-21 paragraf 49, Doorson mot Nederland s. 23-24 paragraf 69, Van Mechelen m fl mot Nederland side 20 paragraf 52, se også Bjerke I (2001) s. 521.

³² Rt. 1997 s. 869, se s. 875-876.

Spørsmålet er hvilke hensyn som eventuelt stiller seg bak et slikt ønske. For eksempel kan det hende at forsvareren har et vitne som ved sin forklaring, som for eksempel gir siktede alibi, fører til at vedkommende samtidig setter seg selv i forbindelse med denne eller en annen forbrytelse. Vitnets ønske om å forbli anonym gjelder således ikke overfor siktede, men overfor påtalemyndigheten. I så fall vil dette være aktuelt i forhold til § 130a(1) bokstav a som gjelder beskyttelse av "livet, helsen eller friheten". Jeg har imidlertid vanskelig for å se tilfeller hvor dette vil være aktuelt, da regelen er ment å beskytte vitner i spesielle straffesaker mot trusler og represalier fra siktede og hans omgangskrets. Et vitne vil ikke bli utsatt for represalier fra påtalemyndigheten, dessuten vil vitnet i så fall få taushetsrett dersom vedkommende er i ferd med å forklare seg inn i saken, jfr. blant annet § 232. Således vil det ikke være behov for anonymitet. Dette taler for at forsvareren ikke bør ha anledning til å kreve vitner ført anonymt.

3.3.1 Avgjørelse av begjæring om anonym vitneførsel

Det er retten som har kompetanse til å beslutte anonym vitneførsel, jfr. § 130a(1) og § 234a(1). Uansett på hvilket trinn i prosessen begjæringen om anonym vitneførsel kommer, er det retten som avgjør om anonym vitneførsel kan benyttes. I forhold til § 130a er dette naturlig fordi avhøret skal foregå i retten. At anonyme vitneavhør for politiet etter § 234a også må besluttes av retten, er en rettssikkerhetsgaranti som bidrar til en nøytral vurdering av spørsmålet. Retten tar avgjørelsen ved kjennelse som begrunnes etter reglene i § 130a(6). Man kan imidlertid lure på hvorfor politiet ikke like gjerne fortsetter med rettslig avhør når retten likevel skal behandle begjæring om anonym vitneførsel for politiet. Adgangen til å avhøre vitner anonymt for politiet grunner i et behov for fleksibilitet. Politiet kan ønske å avhøre vitnet selv, fordi dette reduserer risikoen for at vitnets identitet blir kjent. Samtidig vil politiet prøve å unngå at vitner som befinner seg i en slik situasjon som § 234(1) jfr. § 130a(1) og (2) oppstiller, skal forklare seg for retten. I tillegg er risikoen for at siktede kan slutte seg til hvem vitnet er, større dersom vitnet forklarer seg i retten. I enkelte tilfeller kan det medføre vesentlig betenkeligheter av hensyn til den siktedes forsvar å føre vitnet anonymt for retten, mens betenkelighetene ikke er like store for å tillate et anonymt politiavhør. Dersom det anonyme vitnet ikke skal føres som bevis

for retten, vil det være sikrere for vitnet å forklare seg i politiavhør.³³ Dette vil også få betydning dersom begjæring om anonym vitneførsel avslås. I så fall kan vitnets identitet holdes skjult på etterforskningsstadiet i henhold til § 230 jfr. § 242(1) dersom hensynet til ”tredjemann” tilsier en slik beskyttelse. De alternative gjennomføringsmåtene behandles i kapittel 4 og 5.³⁴

Dersom retten finner at begjæringen om anonym vitneførsel skal tas til følge skal siktede opplyses om dette, jfr. § 52(3). Anonym vitneførsel gjør inngrep i siktedes rett til å kjenne vitnets identitet. Hvis retten avslår begjæringen, må påtalemyndigheten foreta et valg. For det første kan de velge ikke å føre vitnet i det hele tatt. Dette er aktuelt hvis påtalemyndigheten finner at det er viktigere å holde vitnets identitet skjult enn å føre vitnet som bevis. I visse tilfeller kan det hende at påtalemyndighetene må trekke saken på grunnlag av nektelsen fordi det gjelder et sentralt vitne. For det andre kan påtalemyndigheten føre vitnet under full identitet. I så fall føres vitnet etter de alminnelige reglene om vitneførsel.

Uansett hvilken beslutning retten fatter, vil avgjørelsen få stor betydning for en av partene. Det er derfor gitt adgang til å påkjære kjennelsen i henhold til § 377 og § 378 nr.3 som gjelder kjæremål i og utenfor hovedforhandling. Avslag på begjæring om rettslig avhør etter § 130a eller utenrettslig avhør etter § 234a kan påkjæres etter § 377. Spørsmålet er således om vitnet har en slik kjæremålsadgang. Etter bestemmelsen kan ”enhver som avgjørelsen rammer”, påkjære avgjørelsen. I dette ligger det at også andre enn partene i saken kan påkjære rettens kjennelser og beslutninger. Ordet ”rammer” må forstås slik at det må kreves en rettslig interesse for å kunne påkjære.³⁵ Avgjørelsen må ha en aktuell interesse for den som vil påkjære. Fordi avgjørelsen er av stor betydning for vitnets sikkerhet er det grunn til å tro at vitnet vil ha en slik kjæremålsadgang. På samme måte vil vitnet kunne påkjære en kjennelse eller beslutning under hovedforhandlingen dersom avgjørelsen retter seg ”mot tredjemann”, jfr. § 378 nr.3. ”Tredjemann” må forstås på

---

³³ Ot.prp.nr.40 (1999-2000) s. 61.

³⁴ Bjerke II (2001) s. 843.

³⁵ ibid. s. 1194.

sammen måte som om vedkommende er ”rammet” etter § 377.³⁶ På den annen side vil påtalemyndigheten trolig påkjære avgjørelsen slik at behovet for en selvstendig kjæremålsadgang for vitnet i de fleste tilfeller ikke vil være stor.

Et interessant spørsmål er om politiet, for å få kilder/informanter til å bidra med opplysninger, kan gi løfte om anonymitet. I utgangspunktet skal politiet i avhør ikke gi løfte om for eksempel anonymitet, jfr. p.i. § 8-6(6). Likevel kan det hende at polititjenestemenn lover å dekke sine kilder for at disse skal bidra med opplysninger som er av interesse for saken.

I noen saker vil kanskje kildens behov for beskyttelse være av den grad at det kan besluttes at kilden skal være anonym, jfr. § 234a(1) jfr. § 130a(1) bokstav a. Det største problemet er hvor det ikke er grunnlag for anonym vitneførsel fordi vilkårene ikke er oppfylt, eller der det på etterforskningsstadiet er besluttet at identiteten til en kilde som skal føres som bevis skal holdes skjult, men hvor retten under hovedforhandlingen ikke finner at det er grunnlag for å opprettholde denne beslutningen, jfr. § 272(5). Dersom begjæring om anonymitet blir avslått av retten under hovedforhandlingen når vitnet skal føres som bevis, kan påtalemyndigheten enten velge å føre vitnet under full identitet, for eksempel at polititjenestemannen avslører kilden sin, eller de kan velge ikke å føre kilden som bevis. Spørsmålet er om påtalemyndigheten kan beslutte at kilden likevel ikke skal få være anonym dersom begjæringen om anonymitet blir avslått. Hvis behovet for opplysningene kilden bidrar med, er nødvendig for å få tiltalte dømt, kan påtalemyndigheten anse behovet for domfellelse som større enn behovet for å beskytte kilden.

Spørsmålet er således om påtalemyndigheten er bundet av løfte om anonymitet. Jeg forutsetter i det følgende at løfte om anonymitet er gitt av kompetent påtalemyndighet.

Vi har ingen lovregler som regulerer dette spørsmålet. Læren om forhåndsbinding av forvaltningsmyndighet³⁷ kan belyse problemstillingen. Politiet skal blant annet forebygge, etterforske og oppklare kriminalitet, samtidig som de skal beskytte og hjelpe borgerne, jfr. pl. § 2. Hvis retten avslår en begjæring om anonym vitneførsel vil hensynet til oppklaring og hensynet til vitnets sikkerhet stå mot hverandre. Hvorvidt påtalemyndigheten

---

³⁶ ibid. s. 1198.

³⁷ Mer om dette i Eckhoff (2006) s. 401 flg.

er bundet av løftet de har avgitt, beror på en tolkning av saksforholdet. Det er av betydning om det dreier seg om et gjensidig bebyrdende forhold og hvorvidt dette er formalisert.³⁸ I utgangspunktet vil det være et gjensidig bebyrdende forhold fordi påtalemyndigheten mottar opplysninger fra vitnet om en kriminell handling mot løfte om at vitnets identitet skal holdes skjult. Disse løftene blir sjelden formalisert og gis ofte muntlig. Dette trekker i retning av at løftet ikke er bindende selv om muntlige avtaler er like bindende som skriftlige. Grunnen til at påtalemyndigheten senere ønsker å fri seg fra løftet grunner i bristende forutseninger, fordi retten avslår en begjæring om anonym vitneførsel som påtalemyndigheten trodde de skulle få medhold i.

Hvorvidt et løfte er bindende eller ikke, må blant annet bero på en vurdering av konsekvensene av at vitnets identitet holdes hemmelig. Det kan ha betydning at avslaget på begjæring om anonym vitneførsel grunnes i at retten ikke mener det foreligger fare for en alvorlig forbrytelse mot livet helsen eller friheten. I så fall vil konsekvensene av å føre vitnet under full identitet ikke være alvorlige. Dersom retten begrunner avslaget i at det er fare for en alvorlig forbrytelse mot livet, helsen eller friheten til vitnet, men at anonym vitneførsel medfører vesentlige betenkeligheter av hensyn til den siktedes forsvar stiller spørsmålet seg annerledes. Retten er således enig i at det foreligger en fare for vitnet. I disse tilfeller bør påtalemyndigheten være forsiktige med å bryte et løfte om anonymitet.

Vi har eksempler fra media hvor påtalemyndigheten har måttet avsløre vitners identitet for å få skyldige dømt. I Munch-saken måtte politispaner Johnny Brenna ”brenne”³⁹ kildens identitet for å få tiltalte i saken dømt.⁴⁰ Kilden følte etter dette at politiet og påtalemyndigheten satte livet hans i fare ved å avsløre identiteten. Kilden som selv var tiltalt i saken, var en del av ransmiljøet og hadde vært tyster i mange år, men da identiteten ble avslørt, frykter han for represalier da tysting blir slått hardt ned på i dette miljøet.

Avgjørelsen av hvorvidt man skal ”brenne” en kilde eller ikke, er et dilemma for påtalemyndigheten. Uansett hva påtalemyndigheten bestemmer seg for, får resultatet

---

³⁸ Eckhoff (2006) s. 402.

³⁹ Uttrykket å ”brenne” eller ”blåse” kilder brukes av politiet i de tilfeller kilder og informanter må avsløres for å få en tiltalt dømt.

⁴⁰ VG Nett (2006).

negative konsekvenser. Det kan stå mellom å henlegge saken eller å avsløre kilden for å få siktede dømt. Det er ikke positivt for påtalemyndigheten å henlegge en sak når de har tilstrekkelige bevis for at vedkommende er skyldig.

På den annen side får det ringvirkninger dersom kilden blir avslørt.

I dag blir de aller fleste saker løst ved at kilder forteller politiet hvem de skal snakke med og hvor de skal lete.⁴¹ Denne informasjonen er helt avgjørende for politiets mulighet til danne seg et bilde av saken og for å planlegge neste skritt. Slik informasjon bidrar også til at politiet kan utføre gode analyser slik at de kan disponere etterforskningsressursene på en tilfredsstillende måte, og ikke minst oppklare alvorlig kriminalitet. På grunn av en økende tendens i rettspraksis som gir utvidet rett til innsyn⁴², kan politiet i mange tilfeller ikke ta sjansen på å bruke kildeinformasjonen de besitter. Dette fordi sannsynligheten for at politiets metoder og kilders identitet avdekkes i retten, har økt betraktelig. I stedet må politiet finne andre metoder eller andre opplysninger som kan benyttes som grunnlag for en begjæring. Dette tar ofte lengre tid og i mellomtiden kan partiet med narkotika bli videresolgt og havne i årene på ungdom. Det kan vel stilles spørsmål om dette var intensjonen med lovendringene.

En avsløring av kildens identitet fører til at kilder og vitner mister tilliten til politiet og ikke lenger ønsker å gå til dem med opplysninger de har, av frykt for sitt eget liv. Hvis kilder ikke føler at de kan stole på politiet, kan det medføre kildetørke som igjen vil få store konsekvenser for politiets mulighet til å etterforske og oppklare kriminalitet. Dersom politiet ikke lenger mottar tips eller hint om hvor de kan lete, vil muligheten til å etterforske saker bli vesentlig svekket.⁴³

Reglene om anonym vitneførsel skaper i utgangspunktet en trygghet for vitnet om at deltakelsen i straffesaken ikke vil få virkninger for hans eget liv. Praksis viser imidlertid at reglene om anonyme vitner blir uthullet fordi begrensningen i adgangen til å begjære anonym vitneførsel er for vid. Muligheten for å holde vitnets identitet skjult fremstår som et falskt vern, for vitner og kilder. Siden politiet ikke kan garantere vitnet anonymitet

---

⁴¹ Mortvedt (2006).

⁴² Se blant annet Rt. 2006 s. 95.

⁴³ Se mer om dette pkt. 3.3.1.

gjennom hele saken, vil mange vitner ofte nekte å forklare seg. Dette får stor konsekvenser for politiet, for vitnet og for samfunnet. Dersom vitnene uteblir fra norske rettssaler, vil stadig flere saker ende med frifinnelse.

Hvis vitnet i saken også er et offer, for eksempel for en tilfeldig voldtekt hvor gjerningsmannen ikke husker noe, vil vitnet tape uansett hva resultatet blir. Hvis vitnet ikke kan føres anonymt, vil det nekte å forklare seg og gjerningsmannen går fri. Motsatt, hvis vitnet blir ført under full identitet fordi kjennskap til identiteten er nødvendig av hensyn til den siktedes forsvar, vil vitnet kunne føle seg utrygg og redd for hevnaksjoner fra gjerningsmannen. At påtalemyndigheten og retten ikke på et tidlig stadium av saken kan garantere et vitne anonymitet, er fra vitnets synspunkt en svakhet med ordningen.

Det fremgår at vitnets krav på rettsikkerhet til enhver tid må vurderes på bakgrunn av siktedes rettigheter, noe som er i samråd med rettsikkerhetsprinsippet. Dette byr på problemer ved den praktiske gjennomføringen av anonym vitneførsel, fordi siktedes rettigheter er sterkere under hovedforhandling enn på etterforskningsstadiet. Dette kan medføre at vitnets faktiske beskyttelse er større under etterforskningen enn under hovedforhandlingen.

Selv om konsekvensene av å avsløre vitnets identitet er store må spørsmålet trolig vurderes konkret i den enkelte sak, men med det utgangspunkt at påtalemyndigheten ikke er bundet av løfte om anonymitet.

3.3.2 Betydningen av hvem som kjenner identiteten til vitnet

Dersom et vitne blir besluttet ført anonymt i henhold til reglene ovenfor, skal noen likevel skal ha kjennskap til vitnets identitet. Ordningen om anonym vitneførsel griper vesentlig inn i den siktedes rettigheter. Rettsikkerheten opprettholdes ved at forsvareren får kjennskap til vitnets identitet. Dette gjør ordningen mindre betenkelig. I

§ 130a(3) 2. punktum som får tilsvarende anvendelse for politiavhør, jfr. § 234a(3) heter det at "Dommere, lagrettemedlemmer, aktor og forsvarer skal opplyses om vitnets navn og gjøres kjent med andre forhold som er av betydning for saken". Siktetes forsvarer skal gis kjennskap til det anonyme vitnets identitet med mindre han motsetter seg det, jfr.

(3) 3. punktum.

Grunnen til at mange forsvarere ikke ønsker å motta informasjon om vitnets identitet er at de mener det går utover tillitsforholdet til klienten. For at forsvareren skal kunne utøve sin rolle på best mulig måte, er det nødvendig at klienten har tillit til forsvareren. For enkelte klienter vil det være en hindring at forsvareren sitter på informasjon i saken som han selv ikke har kjennskap til. Samtidig kan forsvareren ikke konfrontere vitnet med opplysninger han har mottatt, og slik får opplysningene i realiteten liten betydning for ham. På den annen side vil ikke forsvarerens kjennskap til vitnets identitet ha betydning for saken hvis vitnet er et tilfældighetsvitne. Siktete og forsvareren bør i samråd avklare hvorvidt forsvareren skal motta de taushetsbelagte opplysningene slik at disse ikke ødelegger tillitsforholdet mellom dem.

At forsvareren får kjennskap til vitnets identitet, kan fra vitnets ståsted svekke sikkerheten anonym vitneførsel gir. Mange vitner vil ikke feste lit til at forsvareren holder opplysninger om identiteten skjult for siktete selv om forsvareren er underlagt taushetsplikt, jfr. § 130a(4). Det er imidlertid nødvendig at andre enn påtalemyndigheten kjenner identiteten til vitnet. For at saken skal bli best mulig opplyst uten at vitnets sikkerhet blir truet, må dommerne i saken og forsvareren gjøres kjent med vitnets identitet slik at disse selv kan vurdere hvorvidt vitnets forklaring er troverdig. For å sikre at forsvareren og andre ikke offentliggjør opplysninger som kan føre til at vitnets identitet blir kjent, er brudd på taushetsplikten straffbart, jfr. strl. § 121. Selv om dette bidrar til å gjøre ordningen mer tillitvekkende, er det forståelig at vitner føler utrygghet ved at slik sensitiv informasjon om dem gis til siktedes forsvarer. Det kan oppstå tilfeller hvor forsvareren ubevisst gir siktete opplysninger som kan føre til at vitnets identitet blir avslørt. Dette vil neppe være noe stort problem, men dersom det skulle oppstå, vil det kunne få store konsekvenser for vitnet.

4 Anonym vitneførsel når vitnet *ikke* skal føres som bevis under hovedforhandlingen

4.1 Adgangen til å holde identiteten skjult

Det følger av § 234a at også personer som bidrar med opplysninger til politiet som bare skal danne grunnlag for den videre etterforskningen, kan få status som anonymt vitne selv om de ikke senere skal vitne for retten.⁴⁴ Det kan likevel være behov for å sikre vitnets anonymitet, og i disse tilfellene vil det kunne garanteres at vedkommendes identitet holdes skjult.

I de tilfeller påtalemyndigheten allerede på etterforskningsstadiet beslutter at et vitne ikke skal føres som bevis under hovedforhandlingen, åpner § 242a for at siktede og hans forsvarer kan nektes innsyn i opplysninger om et anonymt vitnes identitet når vedkommende ikke skal føres som bevis i saken. Til forskjell fra § 242 som åpner for å nekte innsyn i ”sakens dokumenter”, omhandler § 242a en adgang til nekte innsyn i ”opplysninger som påtalemyndigheten ikke vil påberope som bevis i saken”. At terminologien i bestemmelsene er ulik får betydning for hva som kan unntas fra innsyn. Ordet ”opplysninger” er et snevrere ord i denne sammenheng enn ”sakens dokumenter”, som siktede i utgangspunktet har rett til innsyn i. Dersom sakens dokumenter inneholder opplysninger om et vitne påtalemyndigheten ikke vil påberope som bevis i saken, må disse opplysningene gjøres utilgjengelige i dokumentene før det blir gitt innsyn. Dette kan skje ved for eksempel vitnets personopplysninger gjøres uleselige. Videre oppstiller § 242a begrensninger i forhold til hvilke opplysninger det kan nektes innsyn i. Innsyn kan bare nektes i forhold til opplysninger påtalemyndigheten ”ikke vil påberope som bevis i saken”. På et tidlig stadium av saken vil man i mange tilfeller ikke vite om opplysningene skal legges frem som bevis eller ikke. I så fall oppstår spørsmålet om siktede kan nektes innsyn. Dersom siktede blir nektet innsyn på etterforskningsstadiet, og påtalemyndigheten senere

---

⁴⁴ Ot.prp.nr.24 (2002-2003) s. 69.

finner at opplysningene skal legges frem som bevis under hovedforhandlingen, kan dette løses ved at mistenkte senere gis innsyn i disse opplysningene.⁴⁵ Vilkårene for å nekte innsyn etter § 242a må være oppfylt overfor både siktede og forsvareren. Bestemmelsen åpner for at kun forsvareren kan gis innsyn mot at han blir pålagt taushetsplikt. Betydningen av dette er omtalt i punkt 3.3.2.

§ 242a bokstav a-d oppstiller alternative vilkår for at innsyn etter bestemmelsen kan nektes. Etter bokstav a kan innsyn nektes dersom det kan være fare for en ”alvorlig forbrytelse mot noens liv, helse eller frihet”. Denne bestemmelsen skal tolkes på samme måte som i § 130a og § 234a. I forbindelse med forståelsen av ordene ”liv, helse eller frihet” nøyer jeg meg med å henvise til vurderingen av disse bestemmelsene, jfr. pkt. 3.2.2. De øvrige alternativene vil ikke bli omhandlet her da disse ikke har betydning for anonyme tilfældighetsvitner.

Også etter EMK vil hensynet til å beskytte personer mot en forbrytelse mot noens liv, helse eller frihet kunne medføre at innsyn nektes.⁴⁶ I tillegg er Norge etter Palermo-konvensjonen forpliktet til å beskytte vitner og informanter i saker omfattet av konvensjonen mot represalier og trusler.⁴⁷

At innsyn bare kan nektes i forbindelse med alvorlige forbrytelser, har sin begrunnelse i at innsynsnekt fratar siktede sentrale rettigheter. Vilkårene for å nekte innsyn må derfor være strenge. Adgangen til å begjære anonym vitneførsel etter § 130a og § 234a gjelder for å beskytte *vitnet eller dennes nærmeste familie*. § 242a åpner for å nekte innsyn dersom det kan være fare for en alvorlig forbrytelse mot *noens* liv, helse eller frihet. Personkretsen § 242a åpner for å beskytte er således videre enn den § 130a beskytter. I praksis vil begrepet *noen* i § 242a trolig være nokså sammenfallende med den personkrets strl. § 132a verner.⁴⁸ Således kan vitnets identitet beskyttes også etter denne bestemmelsen, jfr. strl. § 132a(2).

---

⁴⁵ *ibid.* s. 39.

⁴⁶ Rowe og Davis mot Storbritannia, avsnitt 61.

⁴⁷ United Nations Convention against transnational organized crime (Palermo-konvensjonen), art. 24.

⁴⁸ Magnussen (2006) s. 92

Loven stiller imidlertid ytterligere begrensninger i adgangen til å gjøre unntak fra dokumentinnsyn. Unntak fra reglene kan bare benyttes dersom det er ”strengt nødvendig” og ikke medfører ”vesentlige betenkeligheter av hensyn til den siktedes forsvar”, jfr. § 242a(1). For forståelsen av disse uttrykkene viser jeg til vurderingen av tilsvarende uttrykk i § 130a og § 234a som skal forstås på samme måte, jfr. pkt. 3.2.3 og 3.2.4. Det er imidlertid enkelte spesielle hensyn som får anvendelse i forhold til nektelse av innsyn. Blant annet har det betydning for vurderingen om det er flere tiltalte i saken og hvorvidt disse har tilstått eller ikke. Dersom det er flere siktede i en sak, uttalte Høyesteretts kjæremålsutvalg i KK-2006-00003, som gjaldt Nokas-saken, at ”om det foreligger ’vesentlige betenkeligheter’ må vurderes ut fra betydningen de aktuelle opplysninger har i forhold til den enkelte siktede eller tiltalte. (...) Hvor langt det må gjennomføres individuelle vurderinger i forhold til hver enkelt tiltalt, må imidlertid bero på de konkrete omstendigheter i saken.” Det kan dermed hende at enkelte opplysninger kan holdes tilbake for en siktet som har tilstått, mens en siktet som ikke har tilstått, vil kunne ha behov for opplysningene. At unntak fra dokumentinnsyn bare kan beslutes dersom det er ”strengt nødvendig”, er et krav som anses å følge av EMK art. 6. EMD har i flere saker gitt uttrykk for at innsyn bare kan nektes dersom dette er strengt nødvendig.⁴⁹ I saken Van Mechelen mot Nederland uttalte EMD i avsnitt 58:

Having regard to the place that the right to a fair administration of justice holds in a democratic society, any measures restricting the rights of the defence should be strictly necessary. If a less restrictive measure can suffice then that measure should be applied.

EMD gir videre lite veiledning om forståelsen av begrepet *strictly necessary*. I forarbeidene til § 242a er det lagt til grunn at nektelse av innsyn i utgangspunktet ikke skal beslutes dersom tilstrekkelig beskyttelse kan gis på annen måte.⁵⁰ I forhold til kravet om at nektelsen ikke skal medføre ”vesentlig betenkeligheter av hensyn til siktedes forsvar”, er ikke EMDs praksis like uttrykkelig. Siktedes rett til dokumentinnsyn vil imidlertid alltid være et sentralt element i vurderingen av om rettergangen er rettferdig. Det må foretas en forholdsmessig totalvurdering av de hensyn som gjør seg gjeldende. Utgangspunktet vil

---

⁴⁹ Rowe og Davis mot Storbritannia, avsnitt 61 og Edwards og Lewis mot Storbritannia, avsnitt 53.

⁵⁰ Ot.prp.nr.24 (2002-2003) s. 72.

være om opplysningene er av en slik art at forsvaret vil være tjent med å få dem.⁵¹

Hensynet til kontradiksjon må avveies mot hensyn som taler mot innsyn. Jo sikrere man er på at opplysningene er av betydning for siktede, jo lettere vil vesentlighetsvilkåret være oppfylt. Dersom forsvareren gis innsyn, kan det oppveie for noen av betenkelighetene med å nekte siktede innsyn.

4.2 Bevisavskjæring etter § 292a

Det er også adgang til å holde identiteten til anonyme vitner som ikke skal føres som bevis, skjult under hovedforhandlingen. Vitnets identitet beskyttes ved at påtalemyndigheten begjærer at et annet vitne ikke skal forklare seg om forhold påtalemyndigheten ”ikke vil påberope som bevis i saken”, jfr. § 292a jfr. § 292(2). Dersom påtalemyndigheten ikke vil føre et anonymt vitne som bevis i saken kan forsvaret ikke føre vitner som skal forklare seg om dennes identitet.

For eksempel kan en polititjenestemann som har mottatt tips fra en kilde ikke føres som bevis for å forklare seg om kildens identitet. Dette gjelder imidlertid bare dersom virkningene av dette har konsekvenser som nevnt i § 292a(1) bokstav a-d, dette er strengt nødvendig og det ikke medfører vesentlige betenkeligheter av hensyn til den siktedes forsvar. Dette er de samme vilkårene som kommer til anvendelse ved vurderingen av om innsyn kan nektes i samsvar med § 242a. Jeg nøyer meg derfor med å henvise til vurderingen av disse.

I forhold til reglene om anonyme vitner er unntaket i bokstav a særlig aktuelt. For en nærmere vurdering av hva som ligger i kravet om at bevisavskjæringen skal være ”strengt nødvendig” og ikke medføre ”vesentlig betenkeligheter av hensyn til den siktedes forsvar”, jfr. § 292a(1), viser jeg til behandlingen av tilsvarende uttrykk i forbindelse med behandlingen av vilkårene for anonym vitneførsel i punkt 3.2.3 og 3.2.4.

Regelen er viktig fordi den sikrer adgangen til å holde identiteten til personer som ikke skal føres som bevis skjult også under hovedforhandlingen. Dersom vi ikke hadde hatt en slik regel kunne siktede lett fått kjennskap til identiteten ved å føre vitner, som ikke er underlagt taushetsplikt, for å forklare seg om vedkommendes identitet. I så fall ville reglene

---

⁵¹ Ibid. s. 73.

om anonym vitneførsel og adgangen til å holde identiteten skjult på etterforskningsstadiet være uten betydning.

5 Anonym vitneførsel når vitnet skal føres som bevis under hovedforhandlingen

5.1 Utgangspunktet - retten til å kjenne vitnets identitet

Tiltalte skal som hovedregel kjenne identiteten til vitner som føres mot han. Dette er et utslag av kontradiksjonsprinsippet som blant annet gir siktede rett til innsyn i sakens dokumenter, og rett til å vite hvilke bevis som vil bli ført mot ham. Nå tiltale er tatt ut i saken, skal påtalemyndigheten sende ”kopi av tiltalebeslutningen og bevisoppgaven til forsvareren sammen med sakens dokumenter” jfr. § 264(1). Det skal fremgå av bevisoppgaven hvilke bevis som skal føres i saken, herunder vitner, jfr. § 262(1). At bevisoppgaven oversendes forsvareren, er uten betydning; siktede vil få kjennskap til denne.

Allerede på etterforskningsstadiet har forsvareren og siktede enkelte rettigheter i forhold til innsyn i sakens dokumenter. Hovedregelen er at mistenkte og hans forsvarer under etterforskningen har adgang til å gjøre seg kjent med sakens dokumenter, jfr. § 242(1).⁵²

Utgangspunktet er at mistenkte og hans forsvarer på begjæring har rett til gjøre seg kjent med ”sakens dokumenter”. Med ”sakens dokumenter” menes ”dokumenter som inneholder opplysninger og bevis vedrørende selve saksforholdet i vid forstand”⁵³. Når et vitne har forklart seg i rettslig avhør eller i politiavhør, skal opplysninger om vedkommendes identitet og de opplysninger han har gitt i avhøret, skrives ned og leses opp for vedtakelse, jfr. § 18(2) 2.pkt. og p.i. § 8-11(2) 5. punktum. Disse opplysningene inngår i sakens dokumenter. Adgangen til å få innsyn i sakens dokumenter begrenses imidlertid til dokumenter som gjelder mistenktes egen sak, jfr. § 242(4).

---

⁵² Fornærmedes rettigheter vil ikke bli behandlet her, da dette faller utenfor oppgaven.

⁵³ Rt. 1993 s. 1077.

Forsvarerne synes å være av den generelle oppfatning at mistenkte og forsvareren på ethvert trinn av saken skal ha innsyn i alle opplysninger som har fremkommet, til tross for adgangen til å begjære unntak fra siktedes innsynsrett.

I tillegg later det til at mange mener at politiet ikke gir mistenkte og forsvareren innsyn i alt de har rett til innsyn i, jfr. § 242.

Spørsmålet er således om det er en svakhet at politiet alene skal bestemme hva som er sakens dokumenter.

Selv om forsvarerne har adgang til å påkjøre denne avgjørelsen, kan løsningen virke uholdbar fordi prosessen for å få tak i dokumentene de hevder de har rett til etter § 242 blir forlenget.

Av denne grunn blir det ofte begjært innsyn i på et tidlig stadium av saken. Dette har sammenheng med at forsvarersiden ofte vil hevde at prinsippet om "equality of arms"⁵⁴ ikke er oppfylt hvis mistenkte og forsvareren ikke har tilgang til de samme dokumentene som politiet har. Prinsippet om likestilling mellom partene er imidlertid bare et formelt utgangspunkt, og på etterforskningsstadiet sier det seg selv at det ikke kan være tale om noen reell likestilling.⁵⁵ Det er påtalemyndigheten som har ansvaret for etterforskningen, herunder adgangen til å benytte tvangsmidler. Noen slik rett gjelder selvsagt ikke den andre veien, derfor vil det naturlig nok ikke foreligge likestilling mellom partene på dette stadiet av saken.

Politiet på sin side har uttrykt bekymring for det økende antall begjæringer om innsyn på et tidlig stadium av saken. Disse begjæringene kommer ofte så tidlig at politiet ikke har tatt stilling til om for eksempel et vitne skal begjæres ført anonymt eller om det er grunnlag for å begjære dokumenter unntatt fra innsyn. Begjæringen kan således virke forstyrrende på saksgangen i etterforskningen og føre til at politiet ikke har tilstrekkelige muligheter for å gjennomføre etterforskningen tilfredsstillende.

---

⁵⁴ Prinsipp som har kommet til uttrykk i EMDs praksis i forbindelse med retten til "fair trial", se Jasper mot Storbritannia, avsnitt 51 og Fitt mot Storbritannia, avsnitt 44.

⁵⁵ Andorsen (2000) s. 26.

5.1.1 Adgangen til å holde vitnets identitet skjult på etterforskningsstadiet

Innsyn etter § 242(1) kan bare gis dersom det kan skje uten ”skade eller fare for etterforskningens øyemed eller for tredjemann”. Med etterforskningens øyemed tenker man på faren for bevisforspillelse.

Bestemmelsen gjør som nevnt innsyn betinget av at det kan skje uten skade eller fare for tredjemann. Vilkåret er ikke begrenset til vitner, men gjelder først og fremst ”tilfeller der hensynet til sikkerheten til tredjepersoner, dvs. vitner eller andre involverte i saken, gjør det påkrevet”⁵⁶. Det kreves at tredjemannens frykt må være reell. Videre kreves det at det må foreligge en begrunnet frykt for at en person som er involvert i etterforskningen, kan bli utsatt for skade eller fare for skade dersom den mistenkte blir kjent med vedkommendes identitet.⁵⁷ Dersom tredjemann er et vitne må det kreves noe mer ”enn at vitnet føler et visst ubehag ved å forklare seg i siktedes nærvær, noe som er ganske vanlig”⁵⁸. Et vitne for politiet på etterforskningsstadiet kan beskyttes etter denne bestemmelsen dersom innsyn i sakens dokumenter kan medføre skade eller fare for vedkommendes sikkerhet. I så fall kan vitnets navn, eller hele eller deler av vitnets forklaring holdes hjemmelig med hjemmel i § 242(1). Muligheten for å holde vitnets identitet skjult etter denne bestemmelsen er mest praktisk så lenge saken bare er gjenstand for utenrettslig etterforskning. Dersom påtalemyndigheten ikke vet om det er grunnlag for å føre vitnet anonymt, men hvor innsyn på etterforskningsstadiet likevel kan medføre skade eller fare for vitnet, kan identiteten holdes skjult etter denne bestemmelsen.

Hvis vitnet avhøres i rettslig avhør, er det vanskeligere å holde identiteten skjult fordi siktede og forsvareren, fordi disse som hovedregel har rett til å være tilstede i rettsmøte, jfr. § 244. Dette gjelder imidlertid bare for siktede. Mistenkte har ikke slike rettigheter. Selv om § 245(1) 1. punktum åpner for å utelukke siktede i forbindelse med rettslig avhør av et vitne på etterforskningsstadiet, skal den siktede gjøres kjent med hva som er forhandlet i hans fravær, jfr. § 245(2) jfr. § 284 som gjelder tilsvarende under hovedforhandling. Siktede vil således få kjennskap til vitnets identitet og hva det har

---

⁵⁶ Ot.prp.nr.24 (2002-2003) s. 14.

⁵⁷ I.c.

⁵⁸ Bjerke II (2001) s. 875.

forklart. Dersom det er behov for å holde vitnets identitet skjult under hovedforhandlingen må det begjæres anonym vitneførsel, ellers vil vitnets identitet fremgå av bevisoppgaven og sakens dokumenter, jfr. § 264.

Regelen gir tilstrekkelig beskyttelse for vitnet så lenge det ikke er besluttet at vedkommende skal forklare seg i rettslig avhør og så lenge ingen er siktet i saken. Dette gjelder uansett om vitnet skal føres som bevis for retten eller ikke. En antitetisk tolkning av § 242a som sier at siktede bare kan nektes innsyn i opplysninger som påtalemyndigheten ikke vil føre som bevis i saken dersom det kan være fare for en alvorlig forbrytelse mot noens liv, helse eller frihet, tilsier at dersom disse vilkårene ikke er oppfylt skal siktede få innsyn i opplysningene. Vilkårene for å nekte siktede innsyn er de samme som for å begjære anonym vitneførsel. Dette betyr at dersom det er behov for å holde opplysningene tilbake for siktede må anonym vitneførsel begjæres.

Det kan besluttes at kun mistenkte, eller at både mistenkte og forsvaren, kan nektes innsyn etter bestemmelsen, jfr. § 242(1). Den offentlige forsvaren kan imidlertid ikke nektes adgang til dokumenter som skal fremlegges eller har vært fremlagt i rettsmøte, for eksempel et rettslig avhør, jfr. (1) 3. punktum.

5.2 Unntak fra innsynsretten på grunn av anonym vitneførsel

Dersom det er begjært anonym vitneførsel i samsvar med reglene i § 130a eller § 234a, kan ikke den mistenkte få opplysninger som kan gjøre ham kjent med vitnets identitet, jfr. § 242(2). Blir det besluttet anonym vitneførsel, vil begrensningene dette medfører i innsynsretten, gjelde også etter at tiltale er tatt ut, jfr. § 264(5). Blir begjæringen avslått, gjelder reglene i § 242(1) bare dersom påtalemyndigheten velger å føre vitnet under full identitet, jfr. § 242(2) 2. punktum.

Hvis påtalemyndigheten velger å ikke føre vitnet, kan innsyn i dennes identitet skjermes etter reglene i § 242a dersom vilkårene for dette er oppfylt. Vilkårene for å nekte innsyn etter § 242a er de samme som kreves for at et vitne kan føres anonymt etter § 130a og § 234a. Tolkningen av vilkårene i det konkrete tilfellet vil avgjøre hvorvidt det er grunnlag for å nekte innsyn. Selv om vilkårene er de samme vil det være mindre inngripende for siktede at han blir nektet innsyn i opplysninger som ikke skal påberopes

som bevis, enn at han nektes å kjenne identiteten til vitner som skal føres som bevis i saken mot ham.

Forutsatt at anonym vitneførsel blir besluttet av retten i samsvar med reglene i § 130a og § 234a, får ikke mistenkte innsyn i opplysninger som kan avsløre vitnets identitet. Dette betyr at dersom dokumenter mistenkte har rett til å få innsyn i etter reglene i (1), inneholder opplysninger som kan avsløre vitnets identitet, kan mistenkte nektes innsyn i dem etter § 242(2).

Hvis et anonymt vitne har avgitt forklaring i rettslig eller utenrettslig avhør, skal avhøret protokolleres på vanlig måte, se ovenfor pkt. 2.2. Opplysninger om det anonyme vitnets navn, eller andre opplysninger som kan føre til at vitnets identitet blir kjent skal imidlertid nedtegnes i et særskilt dokument, jfr. § 21a(2) og p.i. § 8A-1. Dette dokumentet er således unntatt fra innsyn etter § 242(2).

I utgangspunktet vil forsvareren ikke kunne nektes innsyn i dokumentene, med mindre han nekter å godta pålegg om taushetsplikt, jfr. § 234a(4) jfr. § 130a(4). Motsetter forsvareren seg dette, vil han også bli nektet innsyn.

Blir en begjæring avslått, må påtalemyndigheten avgjøre om vitnet likevel skal føres, i så fall under full identitet etter reglene i § 130. Så lenge det kun er aktuelt med politiavhør, vil vitnets identitet likevel kunne holdes skjult dersom vilkårene i § 242(1) av hensyn til etterforskningens øyemed eller av hensyn til tredjemann er oppfylt.⁵⁹

Dersom påtalemyndigheten bestemmer at vitnet skal føres som bevis under hovedforhandlingen under full identitet, vil imidlertid mistenkte ha rett til innsyn etter (1) fordi det da ikke lenger er adgang til å unnta dokumenter fra innsyn på dette grunnlaget. Hvis et anonymt vitne forklarer seg i rettslig avhør under etterforskningen, kan retten beslutte at siktede skal forlate rettssalen mens vitnet blir avhørt dersom vilkårene i § 245(1) 1. punktum jfr.(3) er oppfylt. Det følger av 2. punktum at retten kan beslutte at siktede også skal forlate retten under behandlingen av begjæring om anonym vitneførsel og når et anonymt vitne skal forklare seg. Vilårene i 1. punktum og (3) ledd vil normalt være oppfylt ved avhør av anonyme vitner. Er det behov for å holde vitnets identitet skjult i

---

⁵⁹ Bjerke II (2001) s. 879.

forbindelse med begjæringen om anonym vitneførsel, kan retten beslutte dette i henhold til reglene her.

Når den siktede kommer tilbake, skal han gjøres kjent med det som er forhandlet i hans fravær, med unntak av opplysninger som kan føre til at vitnets identitet blir kjent, jfr. § 245(2). Hvis det ved anonymt avhør er tilstrekkelig å sette i verk tiltak som nevnt i § 130a(3), foreligger det ikke behov for at siktede eller andre forlater rettssalen.

5.3 Kritiske bemerkninger til bestemmelsen

Det kan ikke legges skjul på at det er det en fordel å ha tilgang til alle opplysninger som finnes i saken for å gjennomføre forsvaret på best mulig måte.

På bakgrunn av dette kan det stilles spørsmål om adgangen til å unnta opplysninger fra siktede og forsvarerne er for stor. Selv om retten overprøver adgangen til å unnta opplysninger, er det hevdet at politiet har for stor mulighet til å bestemme hvilke opplysninger som skal unntas. Det er bare politiet som vet hvilke dokumenter som finnes i saken. Retten har ingen fullstendig oversikt over hvilke opplysninger politiet har i sin besittelse, derfor vil politiet lett kunne unnta opplysninger både for retten, mistenkte og forsvareren.

Politiet og påtalemyndigheten har på sin side ved flere anledninger uttrykt bekymring for at utviklingen i rettspraksis har gått for langt i å pålegge politiet å vise alle kort de sitter med.⁶⁰

Følgene av et omfattende innsyn er at politiet må vise hvordan de spaner, hvordan man gjennomfører en hemmelig ransaking, hvordan avlyttingsutstyr plasseres osv. Dette fører til at kriminelle får førstehåndskunnskap til hvordan de skal lykkes i kriminell virksomhet, noe samfunnet ikke er tjent med.⁶¹ Dette fører til en mindre effektiv bekjempelse av alvorlig kriminalitet.

---

⁶⁰ Mortvedt (2006) og Songstad (2006).

⁶¹ Mortvedt (2006).

5.4 Bevisavskjæring – bevis som fører til at vitnets identitet blir kjent

Etter norsk rett har vi et prinsipp om fri bevisførsel som innebærer at partene kan føre de bevis de ønsker i saken.⁶² Hvis bestemte vilkår er oppfylt er det adgang til å gjøre unntak fra hovedregelen om fri bevisførsel. Dette kalles bevisavskjæring og kan gjøres i medhold av både lovfestet og ulovfestet rettsgrunnlag.

Spørsmålet er således om det finnes rettslig grunnlag for å avskjære bevis av hensyn til vitneanonymitet. I § 292(2) 2. punktum heter det at det ikke kan føres bevis som kan føre til at "identiteten til vitnet eller informanten blir kjent". Med dette menes at enhver bevisførsel fra tiltaltes side for å avsløre det anonyme vitnets identitet, må avskjæres. Reglene om anonyme vitner ville være uten virkning dersom det var adgang til å føre bevis som kunne avsløre identiteten til vitnet. Hvis en informant har bidratt med opplysninger til politiet, kan ikke tiltalte føre polititjenestemannen som mottok opplysningene, som vitne for å forklare seg om informantens identitet. Bestemmelsen er imidlertid ikke til hinder for at siktede fører det anonyme vitnet, dersom han på selvstendig grunnlag har kjennskap til vitnet.⁶³ Dersom vi ikke hadde hatt en slik regel, ville siktede lett kunne avsløre identiteten til anonyme vitner ved å føre personer som vitne som har kjennskap til dennes identitet, men som ikke er underlagt taushetsplikt i henhold til § 130a(4). For eksempel kan det tenkes at andre vitner som var til stede på åstedet samtidig med det anonyme vitnet, ville kunne svare på spørsmål om sistnevntes identitet.

Dersom retten avslår en begjæring om anonym vitneførsel, gjelder de samme reglene for bevisavskjæring som for innsyn. Siktede og andre kan bare føre bevis om vitnets identitet dersom påtalemyndigheten velger å føre det anonyme vitnet under full identitet, jfr. § 130a(4) 2. punktum. Dersom påtalemyndigheten gjør dette, vil det imidlertid ikke være behov for å føre bevis som kan føre til at identiteten blir kjent, da denne vil bli gjort kjent for siktede og forsvareren. Det er imidlertid behov for å ha en slik regel i de tilfeller retten beslutter anonym vitneførsel.

---

⁶² Dette prinsippet har blant annet kommet til uttrykk i rettspraksis. Se. Rt. 1996 s. 1114 på s. 1118.

⁶³ Ot.prp.nr.40 (1999-2000) s. 120.

Hvis retten avslår begjæring om anonymitet kan påtalemyndigheten velge ikke å føre vitnet som bevis. I så fall gjelder reglene i § 292a, om adgangen til å avskjære bevis som fører til at identiteten til vitnet blir gjort kjent, dersom vilkårene i § 292a er oppfylt. For en nærmere om konsekvensene av dette se punkt. 4.2. Forsvareren kan ikke kreve at det anonyme vitnet skal forklare seg dersom begjæring om anonym vitneførsel blir avslått. Det er påtalemyndigheten som beslutter dette.

Det kan stilles spørsmål om dersom en begjæring om anonym vitneførsel blir avslått, om påtalemyndigheten isteden kan velge å lese opp det anonyme vitnets politiforklaring. Hvis politiforklaringen skal leses opp, kan dette bare skje dersom identiteten til vitne blir gjort kjent. En opplesning som medfører at identiteten fortsatt holdes skjult vil være i strid med vilkårene som settes for anonym vitneførsel i § 130a og siktedes rett til en rettfærdig rettergang. For mer om adgangen til å lese opp politiforklaringer se pkt. 5.5.2.

5.5 Gjennomføringen av anonym vitneførsel under hovedforhandlingen

Da reglene om anonym vitneførsel ble vedtatt, oppsto spørsmålet om hvordan ordningen skulle gjennomføres i praksis. Det viktigste ved gjennomføringen er at vitnet får tilstrekkelig beskyttelse uten at ordningen får for store virkninger for siktedes rettigheter. I det følgende skal jeg vurdere ulike måter å gjennomføre anonym vitneførsel på.

Hva slags anonym vitneførsel som er nødvendig, avhenger av den konkrete saken, herunder hvilket behov det anonyme vitnet har. Dersom siktede kjenner vitnets utseende, stemme eller navn, må de nødvendige beskyttelsestiltak vurderes ut fra dette.

Hvilke tiltak som er nødvendige for å beskytte vitnet, avhenger av hvor omfattende og alvorlige truslene mot vitnet er. Mens det i noen tilfeller vil være tilstrekkelig at vitnets navn holdes hemmelig, vil det i andre tilfeller være nødvendig å lese opp det anonyme vitnets politiforklaring fordi vedkommende på grunn av faren for represalier ikke tør å være til stede i retten.

5.5.1 Tiltak når det anonyme vitnet møter i retten

Det er mange ulike tiltak som kan iverksettes for at det anonyme vitnet ikke skal bli gjenkjent under saken.

I § 284 er det åpnet for at retten under hovedforhandlingen kan beslutte at avhør av det anonyme vitnet, eller begjæring om anonym vitneførsel, skal foregå uten tiltaltes tilstedeværelse. Dersom tiltalte har forlatt rettssalen, skal han når han kommer tilbake, gjøres kjent med hva som er forhandlet i hans fravær. Dette gjelder imidlertid ikke opplysninger som kan føre til at vitnets identitet blir kjent, jfr. § 245(2), jfr. § 284(3).

Istedenfor at tiltalte må forlate rettssalen, kan retten beslutte at det settes i verk tiltak som gjør at tiltalte ikke kan iaktta vitnet, jfr. § 284(1) siste punktum. Eksempelvis kan det settes opp en skjerm mellom tiltalte og vitnet slik at tiltalte ikke kan se vitnet, jfr. § 130a(3). I tillegg kan det, dersom det er nødvendig, benyttes teknisk utstyr som kan fordreie vitnets stemme. Videre kan det i enkelte tilfeller være aktuelt at vitnet opptrer i forkledning. Disse virkemidlene er mindre inngripende, derfor kan det av rettssikkerhetsmessige grunner være riktigere med enn avskjerming enn å beslutte at tiltalte skal forlate rettssalen.

I utgangspunktet skal rettsmøter holdes for åpne dører, jfr. § dl. 124. Etter reglene i dl. § 125(1) bokstav e *kan* retten ved kjennelse beslutte at avhør av anonyme vitner helt eller delvis skal holdes for lukkede dører. Retten har ingen plikt til å lukke dørene ved behandling av begjæring om anonym vitneførsel eller avhør av anonyme vitner. Hvorvidt behandlingen skal foregå for lukkede dører, må vurderes konkret. I forarbeidene til bestemmelsen ble det lagt vekt på at avhøret bare skulle skje for lukkede dører dersom det var muligheter for at vitnets identitet kunne bli kjent, for eksempel ved at uvedkommende kunne slutte seg frem til vitnets identitet uten at navnet ble opplyst.⁶⁴ Dersom et anonymt vitne skal forklare seg for retten, vil det kanskje være tilstrekkelig å lukke rettsmøtet delvis, slik at vitnet forklarer seg for lukkede dører, mens resten av behandlingen foregår for åpne dører. Det er imidlertid fastslått at dersom det er tilstrekkelig å gi referatforbud fra rettsmøtet, jfr. dl. § 129, skal dørene i utgangspunktet ikke lukkes.⁶⁵ Et referatforbud vil trolig ikke være tilstrekkelig for å beskytte identiteten til anonyme vitner, da personer som ikke skal ha kjennskap til vitnets identitet, selv kan møte i retten. For eksempel kan

---

⁶⁴ Ot.prp.nr.40 (1999-2000) s. 109.

⁶⁵ Bøhn (2000) s. 372.

medlemmer av siktedes gjeng møte for å observere det anonyme vitnet for senere å kunne hevne seg på vedkommende.

Retten avgjør spørsmålet om lukking ved ”kjennelse”, jfr. dl. § 125(1) jfr. strpl. § 52. Kjennelse avsagt forut for hovedforhandlingen kan påkjæres, men kjennelse avsagt under hovedforhandlingen må eventuelt benyttes som ankegrunn, jfr. § 378. Både siktede og påtalemyndigheten kan påkjære avgjørelsen. Hvorvidt vitnet kan påkjære kjennelser etter denne bestemmelsen er vurdert i pkt. 3.3.1.

5.5.2 Tiltak når det anonyme vitnet ikke er til stede i retten

I noen tilfeller kan truslene mot det anonyme vitnet være av en slik art at vedkommende ikke vil møte for retten under hovedforhandlingen for å avgi forklaring. For å gi vitnet tilstrekkelig beskyttelse vil det derfor være behov for å presentere vitnebeviset uten vitnets fysiske tilstedeværelse. Denne fremgangsmåten gjør store innskrenkninger i den siktedes rettigheter under saken. Det finnes imidlertid forskjellige måter å gjennomføre dette på, og ikke alle er like inngripende.

For eksempel kan et anonymt vitne avhøres ved fjernavhør i henhold til § 109a dersom vilkårene for dette er oppfylt, jfr. § 109. Fjernavhør kan benyttes som et alternativ til bevisopptak for eksempel ved rettslig avhør eller i stedet for fremmøte ved hovedforhandling. Forskrift om gjennomføringen av fjernavhør (forskriften)⁶⁶ gir nærmere regler om når og hvordan fjernavhør skal gjennomføres. Med fjernavhør menes avhør hvor retten ved hjelp av telefon (høytalende telefon med mikrofoner) eller bildetelefon avhører en person som befinner seg et annet sted.⁶⁷ I utgangspunktet benyttes fjernavhør når vitnet har lang reiseavstand fra hjemsted til det sted hovedforhandling holdes, jfr. § 109. I forbindelse med anonym vitneførsel vil ikke dette være årsaken til at vitnet ikke møter. Dersom fjernavhør besluttes plikter vitnet i tråd med den generelle vitneplikten å møte et annet sted for anonymt avhør så lenge dette ikke er i strid med reglene om avstand i § 109.

---

⁶⁶ FOR 1991-11-08 nr 727: Forskrift om fjernavhør av vitner og sakkyndige.

⁶⁷ Bjerke I s. 453 og forskriften § 1.

Det følger av § 130a(3) bokstav c at anonym vitneførsel kan foretas ved hjelp av tekniske tiltak som for eksempel stemmefordreining og bruk av fjernavhør.⁶⁸ Det må derfor være hjemmel for å foreta anonyme fjernavhør der dette er nødvendig. Det følger imidlertid av forskriften § 2 at fjernavhør bør unngås hvis vitnet er av avgjørende betydning for sakens opplysning. I så fall bør partene få anledning til å uttale seg. I de fleste tilfeller hvor anonyme vitner blir ført som bevis, vil de ofte være viktige bevis i saken, ellers ville ikke påtalemyndigheten innkalt dem. Retten bør således innhente partenes synspunkter for å vurdere hvorvidt fjernavhør er nødvendig av hensyn til vitnets sikkerhet. Det følger av forskriften at denne type avhør *bør* unngås, det er imidlertid opp til retten å vurdere om fjernavhør er nødvendig i det konkrete tilfellet.

I andre tilfeller hvor det er et særlig behov for å hindre at siktede og eventuelt forsvareren skal få kjennskap til vitnets identitet, kan påtalemyndigheten begjære at vitnets politiforklaring eller forklaring gitt i rettslig avhør skal leses opp under hovedforhandlingen, jfr. § 269. Hvis "særegne forhold" hindrer vitnet i å avgi en muntlig forklaring under hovedforhandlingen kan retten godta at vitnets forklaring leses opp, jfr. § 296(1).⁶⁹

Spørsmålet er således om hensynet til vitnets sikkerhet kan ansees for å være et særegent forhold. Dette er en skjønnsmessig avgjørelse som ligger under retten. Rettspraksis åpner for at forklaringen kan leses opp dersom vitnet ikke er i stand til å forklare seg.⁷⁰ Dersom vitnet ikke tør å forklare seg under hovedforhandlingen og det er nødvendig av hensyn til vitnets sikkerhet er det grunn til å tro at det må være adgang til å lese opp forklaringen. Det er imidlertid antatt at forklaringen ikke kan leses opp dersom fjernavhør etter § 109a kan gjennomføres.⁷¹

I henhold til rettspraksis og forholdet til EMK art. 6 nr.1 jfr. nr.3, kan forklaringer avgitt av vitner leses opp under hovedforhandlingen. I Rt. 2003 s.1808 uttalte Høyesterett at "såfremt tiltalte eller hans forsvarer har fått en passende og tilstrekkelig anledning til å

---

⁶⁸ Bjerke I s. 527 og Ot.prp.nr.40 (1999-2000) s. 115.

⁶⁹ Bjerke II s. 1025

⁷⁰ Rt. 1988 s. 314

⁷¹ Bjerke II s. 1026

imøtegå og stille spørsmål til vitnet enten da forklaringen ble avgitt, eller på et senere stadium av forfølgningen”, kan forklaringer leses opp for retten selv om de er eneste eller avgjørende bevis i saken. Dette følger også av praksis fra EMD. I saken *Lucà mot Italia* uttalte domstolen i avsnitt 39 og 40:

The evidence must normally be produced at a public hearing, in the presence of the accused, with a view to adversarial argument. There are exceptions to this principle, but they must not infringe the rights of the defence. As a general rule, paragraphs 1 and 3 (d) of Article 6 require that the defendant be given an adequate and proper opportunity to challenge and question a witness against him, either when he makes his statement or at a later stage (see *Lüdi v. Switzerland*, judgment of 15 June 1992, Series A no. 238, p. 21, § 49, and *Van Mechelen and Others*, cited above, p. 711, § 51). As the Court has stated on a number of occasions (...) it may prove necessary in certain circumstances to refer to depositions made during the investigative stage (in particular, where a witness refuses to repeat his deposition in public owing to fears for his safety, a not infrequent occurrence in trials concerning Mafia-type organisations). If the defendant has been given an adequate and proper opportunity to challenge the depositions, either when made or at a later stage, their admission in evidence will not in itself contravene Article 6 §§ 1 and 3 (d).

Denne dommen er særlig aktuell i forhold til anonyme vitner. Dommen slår fast at vitner i utgangspunktet skal forklare seg direkte for den dømmende rett i samsvar med prinsippet om umiddelbar bevisbedømmelse. Domstolen uttaler imidlertid at det finnes unntak fra denne regelen, men at unntakene ikke må være i strid med siktedes rett til forsvar. Som eksempler på dette nevnes hvor vitnet av frykt for egen sikkerhet ikke tør å gjenta sin forklaring i retten.

Dette kan også få betydning hvor det er besluttet anonym vitneførsel, men vitnet likevel ikke føler seg trygg fordi han må være til stede under rettssaken. Årsaken til dette kan være at vitnet er redd fordi det vet at siktede er til stede, eller at han frykter at han vil observeres av noen fra siktedes omgangskrets i forbindelse med ankomst til eller avreise fra rettssalen. I disse tilfellene kan forklaringen leses opp dersom forsvaret på et tidligere stadium i saken har blitt gitt tilstrekkelig mulighet til å imøtegå forklaringen vitnet har gitt. Uttalelsene fra EMD i *Lucà mot Italia* trekker i retning av at forklaringer gitt av anonyme vitner under etterforskningen (fortrinnsvis i rettslig avhør) kan tre istedenfor avhør av vitnet under hovedforhandlingen, dersom siktedes rettigheter blir ivaretatt i samsvar med reglene i EMK og straffeprosessloven. Hvis forsvareren tidligere i saken har hatt anledning

til å avhøre vitnet, antas dette å være tilstrekkelig. Dette gjelder uansett om forsvareren kjenner vitnets identitet eller ikke.

I Rt. 1994 s.469 avsa Høyesterett en dom som tillot opplesning av politiforklaring fra to fornærmede som nektet å avgi forklaring for retten. Det var på det rene at de fornærmede, som var i slekt med tiltalte, var blitt kjent med sin rett til ikke å forklare seg. Vurderingen av hvorvidt forklaringene kunne leses opp, berodde på om tiltalte etter en helhetsvurdering ville få en "fair trial". Høyesterett uttalte følgende på side 470:

[Jeg legger til grunn at det er press fra domfelte som er årsak til at vitnene ikke ville forklare seg for retten. I denne situasjonen kan det ikke være i strid med kravet til "fair trial" at domfelte ikke fikk eksaminere vitnene. Han har selv valgt å fremtvinge den situasjon han beklager seg over. (min tilføyelse)

Slik jeg forstår dommen, synes Høyesterett å mene at dersom siktede har fremsatt truslene som fører til at vitnet ikke vil forklare seg for retten, har dette betydning i forhold til vurderingen av om siktede har fått en "fair trial".

Det må imidlertid være godtgjort at det er siktede selv som direkte kan bebreides for å ha rettet presset som førte til at fornærmede ikke vil forklare seg, jfr. Rt. 2004 s.1425. I Rt. 2004 s.1974 ble det reist spørsmål om det var tilstrekkelig for opplesing at presset åpenbart var fremsatt av personer i nettverket rundt den siktede. Det ble imidlertid ikke tatt stilling til dette.

Det er på det rene at domstolen ikke skal måtte akseptere at press eller trusler fra den siktede skal få betydning for avgjørelsen av saken. Spørsmålet er således om trusler og press fra siktede kan få betydning for vurderingen av om anonym vitneførsel er "uten betenkeligheter av hensyn til den siktedes forsvar", som igjen har betydning for vurderingen av om rettergangen kan sies å være "fair". Kan det få betydning for vurderingen at siktede selv har satt seg i den situasjon at vitnet ikke tør å forklare seg under full identitet, slik at det ikke vil være betenkelig at vedkommende forklarer seg anonymt?

Trolig vil det også her være avgjørende hvorvidt siktede (fortrinnsvis ved forsvareren) har fått anledning til å avhøre et vitne som er besluttet ført anonymt fordi vitnet dersom forklaring gis, kan utgjøre en fare for "en alvorlig forbrytelse mot noens liv, helse eller frihet". Dersom siktede har fått avhøre vitnet forut for hovedforhandlingen, kan det ikke være i strid med retten til "fair trial" at siktede ikke får anledning til å avhøre

vitnet under saken. Dette er således i samsvar med de avsagte dommer fra EMD det er referert til ovenfor.

Spørsmålet er således om en anonym vitneforklaring kan leses opp for retten dersom siktede (ved forsvareren) ikke har hatt anledning til å eksaminere vitnet. Som nevnt i Rt. 1994 s.469 kunne forklaringen leses opp selv om ikke siktede hadde fått anledning til å eksaminere. I denne saken kjente imidlertid siktede identiteten til vitnene hvis forklaring ble lest opp. Ut fra EMDs praksis er det derfor grunn til å tro at dersom siktede ikke kjente identiteten til vitnet og ikke tidligere hadde fått anledning til å eksaminere vedkommende ville dette være i strid med retten til "fair trial". Det vil derfor være avgjørende om forsvareren har fått anledning til å avhøre vitnet uavhengig om han kjente vedkommendes identiteten til vitnet eller ikke.

5.6 Adgangen til å holde vitnets identitet skjult når saken er avsluttet

For det anonyme vitnet vil det være viktig at identiteten holdes skjult også etter at saken er avsluttet. Behovet for beskyttelse kan være vel så stort i etterkant som under selve saken. Hvis et vitne blir ført som bevis, vil vedkommendes identitet fremgå av rettsbøkene og dommen dersom vitnet har hatt betydning for avgjørelsen.

Dommer avsagt av retten er i utgangspunktet offentlige, jfr. p.i. § 4-1(3), mens rettsbøkene er underlagt en mer begrenset innsynsrett, jfr. § 28. Spørsmålet blir således hvordan dette gjennomføres dersom et vitnes identitet skal holdes anonymt.

Hvis det er besluttet anonym vitneførsel, jfr. § 130a eller § 234a, må dommen ikke inneholde opplysninger som kan føre til at vitnets identitet blir kjent, jfr. § 40(6). Dersom det av hensyn til domsgrunnene er nødvendig å komme med opplysninger om vitnets identitet, skal opplysningene nedtegnes i et særskilt dokument som skal oppbevares på strengt betryggende måte.⁷² Reglene er ikke et unntak fra de vanlige reglene om domsgrunner, men retten må innta denne delen av domsgrunnene i et særskilt dokument som holdes atskilt fra resten av dommen. Når dommen leses opp for den tiltalte etter § 43(2), skal det ikke foretas opplesning av de deler av dommen som er nedtegnet i

---

⁷² FOR 2001-07-06 nr 759: Forskrift om oppbevaring ved domstolene av dokumenter i saker med anonym vitneførsel.

særskilt dokument, jfr. § 40(6). Det særskilte dokumentet er også unntatt fra reglene om utskrift av en dom, jfr. § 28(5).

Det følger av § 28 at enhver med rettslig interesse, kan få utskrift av rettsbøker og andre dokumenter i en straffesak retten har avsluttet behandlingen av. Kravet om rettslig interesse innebærer at vedkommende må ha en viss tilknytning til saken, og at behovet for utskrift grunner i en aktuell interesse. Begrepet ”rettslig interesse” må i utgangspunktet gis samme betydning som tilsvarende uttrykk i tvistemålsloven⁷³ (tvml.) § 54.

Av rettsboken skal det fremgå hvem som har vitnet i saken, jfr. § 18(2) nr.2. Rettsboken skal også inneholde opplysninger om hvem som har forklart seg utenfor hovedforhandling, jfr. § 20(1). Når retten behandler begjæring om anonym vitneførsel i henhold til § 130a eller § 234a, skal ”vitnets navn og andre opplysninger som kan føre til at vitnets identitet blir kjent, nedtegnes i et særskilt dokument”, jfr. § 21a(1). Dette dokumentet og andre dokumenter i saken som inneholder opplysninger som kan føre til at vitnets identitet blir kjent, skal oppbevares på strengt betryggende måte i samsvar med reglene forskrift om oppbevaring ved domstolene av dokumenter i saker med anonym vitneførsel. De samme reglene gjelder også for opplysninger det nektes innsyn i etter blant annet § 242a og 292a, jfr. § 21a(3).

I henhold til § 28(3) og p.i. § 4-1(4) kan det ikke gis utskrift av rettsboken og andre dokumenter i en straffesak dersom vilkårene i § 242a(1) og (2) er oppfylt og dokumentene er unntatt fra innsyn etter § 242a, § 264(6) eller § 267(1) 3. punktum, jfr. § 264(6). Dette gjelder også dersom påtalemyndigheten har innstilt forfølgningen etter § 72(1) 2. punktum 2. alternativ fordi de ikke fikk medhold i begjæringen.

Det kan således nektes utskrift fra dokumentene dersom det på det tidspunkt det ønskes utskrift, kan medføre en alvorlig forbrytelse mot noens liv helse eller frihet. Eksempelvis vil noen fra den domfeltes miljø dersom de ønsker utskrift av dokumentene i straffesaken, ikke kunne få dette dersom det ved at det gis utskrift, kan være fare for at formålet med utskriften er å oppsøke vitner som har vitnet mot domfelte i saken for å ta

---

⁷³ LOV 1915-08-13 nr 06: Lov om rettergangsmåten for tvistemål (tvistemålsloven).

hevn. Det er imidlertid grunn til å tro at disse ikke vil ha rettslig interesse i å få utskrift av dokumentene.

Utskrift kan også nektes dersom dokumentene inneholder opplysninger som påtalemyndigheten tidligere har begjært unntatt etter disse bestemmelsene dersom påtalemyndigheten innstilte forfølgningen etter § 72(1) 2. punktum 2. alternativ fordi de ikke fikk medhold i begjæringen. I likhet med reglene om å nekte innsyn må spørsmålet om utskrift vurderes ut fra hvert enkelt dokument, jfr. p.i. § 4-1(5).

Utlån av dokumentene skjer i hovedsak bare til offentlige myndigheter som har behov for å låne disse, jfr. p.i. § 4-2(1) og (2). Dokumentene kan bare lånes ut til andre i den grad de har ”saklig grunn”. Dokumentene kan imidlertid aldri lånes ut i de tilfeller som nevnt i § 4-1(4) (se ovenfor). Ved utlån kan det settes begrensninger i tid eller vilkår for utlånet, jfr. p.i. § 4-3(2). Dersom en advokat begjærer utlån av dokumentene, kan det for eksempel settes som vilkår at disse ikke skal overlates til klienten. Dersom det begjæres utskrift eller utlån, skal det alltid opplyses om hva de aktuelle dokumentene skal brukes til, jfr. p.i. § 4-4(2). På denne måten kan man kontrollere at den som begjærer utskrift eller utlån, har et saklig behov for dokumentene.

Reglene om innsyn i dommen, rettsboken og dokumentene i en avsluttet straffesak bidrar til å holde vitnets identitet skjult der dette er nødvendig for vedkommendes sikkerhet.

6 Avslutning

6.1 Kritikk av reglene og de lege ferenda betraktninger

Når nye regler blir gitt, må de ofte virke en stund før man ser hvordan de fungerer i praksis, og hva som blir virkningen av dem. Slik som reglene om anonyme vitner og begrensningene i retten til dokumentinnsyn fungerer i dag, må man vel kunne si at reglene ikke fungerer helt slik som man hadde ønsket.

Mens politiet gir uttrykk for at adgangen til å unnta opplysninger fra innsyn er for snever, later det til at forsvarersiden mener at reglene griper for sterkt inn i den siktedes rettigheter.

Anvendelsen av reglene om anonyme vitner har vist at vitnet i mange tilfeller ikke har fått tilstrekkelig beskyttelse. Praksis har vist at anonyme kilder, vitner og informanter ikke føler seg trygge til tross for reglene om anonym vitneførsel, og deres mistro til reglene har vist seg begrunnet.

Erfaringene fra Nokas-ranet og Munch-tyveriet viser at det etableres en rettspraksis som gjør at politiet på ingen måte kan garantere vitner anonymitet. Nyere rettspraksis åpner i større grad enn tidligere for å gi siktede innsyn i opplysninger påtalemyndigheten ønsker unntatt fra innsyn. Det uttrykkes derfor bekymring i politiet og påtalemyndigheten for muligheten til å oppklare alvorlig kriminalitet i fremtiden. Reglene om anonyme vitner og adgangen til å gjøre begrensninger i siktedes rett til dokumentinnsyn mister mye av sin betydning dersom opplysninger likevel ikke kan holdes tilbake for siktede.

Hvordan ønsker vi at reglene om anonyme vitner og begrensningene i siktedes rett til dokumentinnsyn skal fungere? Det må være grunnlag for å hevde at reglene ikke fungerer optimalt i dag.

Slik jeg ser det, kan det være behov for at lovgiver griper inn og gjør enkelte endringer i de gjeldene regler. Adgangen til å føre anonyme vitner uthules gjennom unntaket ”vesentlige betenkeligheter av hensyn til den siktedes forsvar”, jfr. § 130a

og § 234a. Dette har blant annet vist seg i rettspraksis hvor domstolen synes å mene at det skal svært mye til før et forhold er uten betydning for siktede. Dette gjelder også i forbindelse med adgangen til å nekte innsyn.

Vitnets rett til liv i henhold til EMK art. 2 må avveies mot siktedes rett til en rettferdig rettergang, jfr. EMK art. 6. En løsning kan være å gi ”vesentlige betenkeligheter av hensyn til den siktedes forsvar” en annen utforming som ivaretar vitnets rettigheter i tilstrekkelig grad og gjør rettens skjønn på området mindre. Hvorvidt dette er i samsvar med Norges forpliktelser etter EMK har jeg dessverre ikke anledning til å gå inn på her. EMD gir imidlertid liten veiledning i forhold til hva som er vesentlige betenkeligheter av hensyn til den siktedes forsvar.⁷⁴

Videre kan det være større behov for å holde vitnets identitet skjult under etterforskningen, enn under hovedforhandlingen. En adgang til nærmest som hovedregel å holde identiteten til vitner som føler seg truet skjult under etterforskningen, vil ikke medføre vesentlige betenkeligheter for siktedes forsvar. Dersom det er grunnlag for det, vil siktede få kjennskap til identiteten i forbindelse med hovedforhandlingen. En slik adgang vil gi påtalemyndigheten større rom for å skaffe andre bevis eller gjennomføre tiltak som er nødvendige av hensyn til vitnets sikkerhet. Det samme må gjelde i forhold til retten til dokumentinnsyn. Behovet for innsyn i sakens dokumenter er mindre på etterforskningsstadiet enn under hovedforhandling.

Dersom vitnet ikke skal føres som bevis under hovedforhandlingen i henhold til § 242a og § 292a, kan ikke den siktede i få innsyn i identiteten med mindre dette også her medfører ”vesentlige betenkeligheter av hensyn til den siktedes forsvar”. Også her er unntaket for vidt. I de tilfeller hvor det anonyme vitnet ikke skal føres som bevis for retten, bør det i utgangpunktet ikke være behov for å kjenne vedkommendes identitet. Hensynet til vitnets sikkerhet bør veie tyngre her.

Det er uansett behov for at lovgiver griper inn og foretar enkelte veivalg. Poenget må imidlertid være at vi får et regelverk som er tydelig, forutsigbart og klart, og som ivaretar rettsikkerheten også for andre enn siktede.

---

⁷⁴ Se pkt. 4.1 på side 28.

6.1.1 Bør virkeområdet til § 130a utvides til å omfatte andre lovbrudd?

Et interessant spørsmål er om det også i andre saker enn de som er nevnt i § 130a(1) vil være behov for anonym vitneførsel.

I et samfunn med økende fokus på organisert kriminalitet bør det vurderes om det ikke også i andre saker enn de som er nevnt i § 130a(1) 1.punktum bør åpnes for å føre vitner anonymt.

Særlig kan det tenkes et behov for å beskytte personer som vitner mot store bakmenn i saker om menneskehandel og menneskesmugling, jfr. strl. § 224.⁷⁵ Menneskesmugling og menneskehandel er et økende problem som ofte fører til at forsvarsløse jenter og gutter blir satt i prostitusjon. For å stoppe bakmenn som organiserer og gjør fortjeneste på slik handel, kan det være behov for å åpne for at personer som er utsatt for menneskehandel, kan vitne anonymt for å få bakmennene dømt. Et problem i denne sammenhang kan imidlertid være mangelen på tilfeldighetsvitner. Siden smuglingen og handelen gjennomføres i små grupper vil bakmennene ofte gjenkjenne ofrene. I de tilfeller man får tatt de virkelig store bakmennene vil disse ikke ha kjennskap til enkeltindivider som er utsatt for deres virksomhet, i så fall vil det kunne være aktuelt med anonym vitneførsel.

Hvorvidt det bør åpnes for anonym vitneførsel i andre saker er så vidt meg bekjent ikke drøftet. Da reglene ble gitt ble det uttalt i forarbeidene at det først og fremst ville være behov for å føre vitner anonymt i straffesaker mot medlemmer av ”organiserte kriminelle miljøer”.⁷⁶ Begrunnelsen for dette var at disse miljøene hadde en særlig lav terskel for å benytte trusler og represalier.

Det ble imidlertid lagt vekt på at anonym vitneførsel skulle være en unntaksregel som bare skulle brukes i spesielle tilfeller, men departementet åpnet for at det senere kunne være behov for å ta inn andre lovbrudd.

Etter min mening er det er dags dato ingen nye lovbrudd hvor behovet for anonym vitneførsel er spesielt stort, men jeg ser ikke bort fra at det i fremtiden kan bli behov for å

---

⁷⁵ For hvorvidt § 130a bør utvides til å omfatte menneskehandel og menneskesmugling, se Bjørnsen (2003) s. 50-51.

⁷⁶ Ot.prp.nr.40 (1999-2000) s. 35

utvide anvendelsesområdet til bestemmelsen. I så fall kan være aktuelt åpne for anonym vitneførsel i forbindelse med tvang (strl. § 222), frihetsberøvelse (strl. § 223) og trusler (strl. § 227) i forbindelse med organisert kriminalitet.

6.2 Avsluttende bemerkninger

I den senere tiden har vi sett en dreining i straffeprosessen. Det har blitt satt mer fokus på rettsikkerheten til andre enn siktede. I denne forbindelse har det blitt utarbeidet en NOU for å bedre fornærmedes rettsstilling.⁷⁷ Reglene om beskyttelse av vitner er også et utslag av dette.

En konsekvens av denne dreiningen er imidlertid at vi får regler som griper inn i den siktedes rettigheter. Hvorvidt det er adgang til å gripe inn i den siktedes rettigheter beror på en interesseavveining mellom rettssikkerheten til siktede, hensynet til vitnets behov for sikkerhet og samfunnets interesse i oppklaring. Det har også blitt lagt større vekt på hensynet til effektivitet. Beskyttelse av vitner mot trusler og represalier bidrar til å effektivisere etterforskningen. Virkningen av denne dreiningen medfører at det blir mer legitimt å legge vekt på andre hensyn enn hensynet til siktedes rettssikkerhet.

Hvordan reglene vil utvikle seg i fremtiden blir spennende å se. Et interessant spørsmål er om den omfattende innsynsretten Høyesterett nå legger opp til, er i samsvar med den intensjonen Stortinget hadde med reglene.

Siden det nå er økt satsing på å bryte ned de organiserte kriminelle grupperingene i Oslo og omegn er det grunn til å tro at Regjeringen vil følge med på utviklingen og sørge for at politiet har de nødvendige midler for å håndtere denne oppgaven.

Det er imidlertid lite som tyder på at kriminalitetsutviklingen vil stagnere eller forandre seg de nærmeste årene. Den økende tendensen til gjenkriminalitet og alvorlige forbrytelser mot samfunnet ser ikke ut til å bli mindre. Det er derfor grunn til å tro at behovet for anonym vitneførsel og behovet for å begrense siktedes rett til dokumentinnsyn vil få stor betydning i fremtiden. Det blir derfor spennende å følge utviklingen på dette området i årene fremover.

---

⁷⁷ NOU 2006:10.

7 Litteraturliste

Lovgivning

År   Tittel

- 1902   Almindelig borgerlig straffelov (Straffeloven) av 22. mai 1902 nr.10
- 1915   Lov om domstolene (Domstolloven) av 13. august 1915 nr.5
- 1915   Lov om rettergangsmåten for tvistemål (Tvistemålsloven) av 13. august 1915 nr.6
- 1981   Lov om rettergangsmåten i straffesaker (Straffeprosessloven) av 22. mai 1981 nr.25
- 1995   Lov om politiet (Politiloven) av 4. august 1995 nr.53
- 1999   Lov om styrking av menneskerettighetenes stilling i norsk rett
(Menneskerettsloven) av 21. mai 1999 nr.30

Forskrifter

- Forskrift om ordningen av påtalemyndigheten (Påtaleinstruksen) av 28. juni 1985 nr.1679
- Forskrift om fjernavhør av vitner og sakkyndige av 8. november 1991 nr. 727
- Forskrift om oppbevaring ved domstolene av dokumenter i saker med anonym vitenførsel
av 6. juni 2001 nr.759

Konvensjoner

- Konvensjon om beskyttelse av menneskerettighetene og de grunnleggende friheter (EMK)
av 4. november 1950
- United Nations conventions against transnational organized crime (Palermo-konvensjonen)
av 15. november 2000

Forarbeider

NOU 1999:50 Strafferettslige utilregnelighetsregler og særreaksjoner

NOU 2003:18 Rikets sikkerhet Straffelovskommisjonens delutredning VIII

NOU 2006:10 Fornærmede i straffeprosessen – nytt perspektiv og nye rettigheter

Ot.prp.nr.40 (1999-2000) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (tiltak for å beskytte aktørene i straffesaker mot trusler og represalier mv.)

Ot.prp.nr.24 (2002-2003) Om lov om endringer i straffeprosessloven mv. (begrensninger i adgangen til dokumentinnsyn og bevisførsel)

Innst.O.nr.78 (1999-2000) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (tiltak for å beskytte aktørene i straffesaker mot trusler og represalier mv.)

Innst.O.nr.73 (2002-2003) Innstilling fra justiskomiteen om lov om endringer i straffeprosessloven mv. (begrensninger i adgangen til dokumentinnsyn og bevisførsel)

Mary-Ann Hedlunds utredning om Anonyme vitner, inntatt som vedlegg i Ot.prp.nr.40 (1999-2000) Om lov om endringer i straffeloven og straffeprosessloven mv. (tiltak for å beskytte aktørene i straffesaker mot trusler og represalier mv.) s. 125

Rettspraksis fra Høyesterett

Rt. 1988 s. 314

Rt. 1993 s. 1077

Rt. 1994 s. 469

Rt. 1996 s. 1114

Rt. 1997 s. 869

Rt. 2002 s. 1049

Rt. 2003 s.1808

Rt. 2004 s. 1425

Rt. 2004 s.1974

Rt. 2005 s. 833

Rt. 2006 s.95

KK-2006-00003

Rettspraksis fra Den Europeiske Menneskerettsdomstolen (EMD)

Lüdi v. Switzerland – The European Court of Human Rights, Strasbourg 15. juni 1992

Doorson v. The Netherlands – The European Court of Human Rights, Strasbourg 26. mars 1996

VanMechelen v. The Netherlands – The European Court of Human Rights, Strasbourg, 18. mars 1997

Jasper v. The United Kingdom – The European Court of Human Rights, Strasbourg, 16. februar 2000

Fitt v. The United Kingdom - The European Court of Human Rights, Strasbourg, 16. februar 2000

Rowe and Davis v. The United Kingdom – The European Court of Human Rights, Strasbourg, 16. februar 2000

Lucà v. Italy – The European Court of Human Rights, Strasbourg, 27.mai 2001

Edwards and Lewis v. The United Kingdom – The European Court of Human Rights, Strasbourg, 27. oktober 2004

Juridisk teori

Bøker

Andenæs, Johs. *Norsk straffeprosess bind I*. 2.utgave, Oslo, 1994

Bjerke, Hans Kristian og Erik Keiserud *Straffeprosessloven kommentarutgave bind I og II*. 3.utgave, Oslo, 2001

Bøhn, Anders *Domstolloven kommentarutgave*. 1.utgave, Oslo, 2000

Eckhoff, Torstein *Rettskildelære*. 5.utgave ved Jan E. Helgesen, Oslo, 2001

Eckhoff, Torstein og Eivind Smith *Forvaltningsrett*. 8.utgave, Oslo, 2006

Hov, Jo *Rettergang I, sivil og straffeprosess*. 1.utgave, Oslo 1999

Magnussen, Lola *Retten til dokumentinnsyn – med særlig vekt på straffeprosessloven § 242a*. 1.utgave, Oslo, 2006

Artikler

Andorsen, Kjell V. *Mistenktes rett til dokumentinnsyn på etterforskningsstadiet*. I: Lov og rett, 2000, s. 26-45

Spesialoppgaver

Bjørnsen, Anders Gustav *Anonyme vitner – bør § 130as virkeområde utvides til å gjelde menneskesmugling og menneskehandel*. Oslo, 2003.

Nettdokumenter

Mortvedt (2006) Mortvedt, Ole Martin *Nye politimetoder lammes*. Oslo, 2006

<http://www.politforum.no/artikkel.jsp?id=900> [Sisert: 11.september 2006]

Songstad (2006) Songstad, Kåre *Politimetoder på avveier?* Bergen, 2006

<http://bt.no/meninger/kronikk/article269712.ece?service=print> [Sisert: 15.august 2006]

VG Nett (2006) Rolf Widerøe og Tone Libråten *Kunne funnet Munch maleriene*.

<http://www.vg.no/pub/vgart.hbs?artid=114472> [Sisert: 11.september 2006]

